

KUNGL. MAJ:TS OCH RIKETS KAMMARKOLLEGII
UNDERDÅNIGA UTLÅTANDE

ÖFVER

LÖNEREGLERINGSKOMMITTENS

DEN 18 NOVEMBER 1903

AFGIFNA UNDERDÅNIGA BETÄNKANDE

ANGÅENDE REGLERING AF LÖNEFÖRHÅLLANDEN M. M.

VID

KAMMARKOLLEGIUM

STOCKHOLM

ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG

1905.

Till Konungen.

Sedan den af Eders Kungl. Maj:t den 3 oktober 1902 tillsatta kommitté rörande reglering af statens ämbetsverks och myndigheters löneförhållanden m. m. med underdånig skrifvelse den 18 november

1903 till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnat betänkande och förslag dels angående allmänna förutsättningar och grunder för en reglering af löneförhållanden m. m. inom de centrala ämbetsverken, del I, dels ock angående reglering af löneförhållanden m. m. vid kammarkollegium, del II, har Eders Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 18 december sistnämnda år — vid hvilken remiss fogats tryckta exemplar af omförmälda betänkanden och förslag — anbefallt kammarkollegium att afgifva underdånigt utlåtande i anledning af löneregleringskommitténs betänkande och förslag i fråga om detta ämbetsverk.

Vid fullgörande af det sålunda gifna nådiga uppdraget har kollegium trott det vara lämpligast att i de delar, med afseende å hvilka kollegium ansett sig böra göra någon erinran, följa den ordning, i hvilken frågorna förekomma uti det betänkande, som särskildt utgör föremål för kollegii yttrande.

**Kommitténs förslag till begränsning af kollegii ämbetsverksamhet
utöfver hvad som blifvit en följd af ändringar i beskattnings-
väsendet och den kamerala lagstiftningen i öfrigt m. m.**

*A. Upphörande af kollegii befattning, såsom mellaninstans, med
vissa besvärsmål.*

Till åstadkommande af snabbhet i handläggningen samt af för-
enkling i förvaltningen har kommittén (del II sid. 26 och 27) hem-
ställt, att kollegium skulle befrias från att pröfva och afgöra följande
besvärsmål, nämligen om anläggning, indragning eller förändring af
allmänna lands- och bygdevägar med broar och färjor samt om sättet
och fördelningen till deras underhållande sommar- och vintertiden å
landet äfvensom å städernas ägor, då frågan äfven rör landet; om
indragning, inrättande eller flyttning af gästgifvargårdar eller skjuts-
stationer samt om rättigheten och skyldigheten att gästgifveri emot-
taga äfvensom villkoren därför; om skyldigheten att utgöra håll- och
reservskjuts, kungs- och kronoskjuts samt regleringen däraf och af
skjutsskyldigheten i allmänhet på landet äfvensom i städerna, då frågan
äfven rör landet; om flott- och farleder i sjöar och strömmar samt
sättet och villkoren för deras begagnande, med undantag af de frågor
om uppdämning eller skadeersättning, hvilka, enligt hvad särskildt är
stadgadt, på domstols pröfning bero; om strömmrensningar och veder-

börandes skyldighet att därtill bidraga; samt om rätt att å allmän väg hafva grind och om tid för sådan grinds öppenställande.

Vid utvecklingen af sitt förslag om afskiljande från handläggning i kollegium såsom andra instans af förenämnda mål har kommittén framhållit, hurusom med afseende å alla dem af dessa mål, hvilka nu från kollegium droges under Kungl. Maj:ts pröfning, därigenom föranleddes en i viss mån dubbel behandling hos öfverinstanserna samt till följd däraf också kräfdes mera arbetskraft, än om de endast skulle genomlöpa en öfverinstans. En sådan anordning syntes kunna försvaras, endast om ur målens egen beskaffenhet eller rättssäkerhetens kraf det befundes angeläget att bereda tillgång till en dylik upprepad pröfning. Vidare borde ej heller förbises, att, i den mån dessa mål berörde de enskilda samhällsmedlemmarnas rätt och intressen, det för dessa måste vara af stor betydelse, att målen icke i afgörandet uppehöles. Borttagandet af mellaninstansen skulle äfven med hänsyn därtill vara önskvärdt såsom ledande till minskad tidsutdräkt och kostnad för de rättssökande. Till följd af sin beskaffenhet syntes emellertid icke dessa mål mer än andra liknande — t. ex. sådana väg- och skjutsmål, som rörde uteslutande städerna — påkalla pröfning i en andra instans, innan de komme till den högsta, hvilket förhållande blifvit än påtagligare genom den nya lagstiftning, som rörande dessa ärenden under senare tider kommit till stånd. I allmänhet påkallade numera ifrågasvarande besvärsmål, i vida högre grad än förut, allenast tolkning af gällande lagbestämmelser samt dessas tillämpning på gifna faktiska förhållanden, för hvilken slags pröfning ingalunda erfordrades ett ämbetsverk med särskild kameral kompetens som kollegium. I en stor del af dessa mål, såsom de ofta förekommande frågorna om anläggning eller omläggning af allmänna vägar samt om förändring af enskild väg till allmän, berodde pröfningen på lokala förhållanden och nyttighets-synpunkter, i hvilket afseende kollegium icke tillförde pröfningen någon annan större sakkunskap, utöfver den som funnes hos lokalmyndigheten, än den som låge däri, att kollegium, såsom ett centralt ämbetsverk, hade en samlad öfverblick och erfarenhet angående förhållandena i hela riket, en kompetens, som emellertid i lika, om ej i än högre grad borde antagas finnas hos Kungl. Maj:t. Principiellt sedt betingades därför i dessa mål icke tre instanser vare sig af målens beskaffenhet eller af rättssäkerhetens kraf, men borde det otvifvelaktigt lända till enkelhet och snabbhet i förvaltningen, om den nuvarande andra instansen finge bortfalla.

Kommittén har beräknat, att, om i dessa mål — af hvilka under

åren 1900 och 1901 något mer än två tredjedelar stannat hos kollegium — andra instansen bortföller, arbetsbördan för Kungl. Maj:t årligen skulle ökas med omkring ett hundratal dylika besvärsmål, däruti likväl någon minskning kunde förväntas i den mån den nya väglagens tillämpning blefve mera stadgad och de af denna lag framkallade nya vägdelningarna fördes till slut. Mottagandet af dessa mål direkt från länsstyrelserna måste visserligen, enligt kommitténs mening, inom jordbruksdepartementet, till hvars handläggning så godt som alla mål af ifrågavarande slag numera hörde, nödvändiggöra inrättandet af en ny byrå till de två förutvarande, helst dessa byråer redan nu vore mycket betungade med arbete och därför torde vara i behof af förstärkning i arbetskrafter; men den tillökning af tjänstemän, som således på detta håll skulle erfordras, komme med all säkerhet icke att blifva så stor som den minskning af arbetskrafterna i kollegium, hvilken vore afsedd att möjliggöras genom dessa måls afskiljande därifrån i förening med andra i sammanhang därmed stående åtgärder till förenkling i detta verks organisation, som af kommittén jämväl föreslagits.

Med afseende därå att dessa besvärsmåls fullföljd från länsstyrelserna omedelbart till Kungl. Maj:t icke drabbade allenast det departement, till hvars handläggning målen hörde, utan regeringen i dess helhet och särskildt statsrådsberedningen, likasom att en sådan åtgärd ginge i motsatt riktning till det behof, som under en senare tid gjort sig gällande, att befria regeringen från handläggningen af de administrativa besvärsmålen, har kommittén förklarat sig, vid öfvervägande af fördelarne och olägenheterna däraf, icke hafva funnit tillräckliga skäl föreligga att lämna denna fråga åsido, helst Kungl. Maj:t redan i allt fall hade att handlägga ett betydligt antal dylika mål. Det ytterligare antal mål, som enligt kommitténs förslag skulle tillkomma, syntes — om än visst icke betydelselöst — dock icke hafva den afgörande betydelse, att däri kunde anses ligga ett öfverstigligt hinder för den ifrågasatta åtgärden, därest den eljest pröfvades riktig och önskvärd.

I sammanhang härmed har kommittén erinrat om Riksdagens anhållan i underdånig skrifvelse den 28 april 1903, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning och pröfning af frågan om inrättande af en särskild högsta domstol eller regeringsrätt för afdömande i sista instans af administrativa besvärsmål och för afgifvande af utlåtanden öfver förslag till ekonomiska och administrativa lagar och författningar äfvensom af frågan om de förändringar i afseende å statsrådets och statsdepartementens organisation, hvilka i samband därmed funnes påkallade, till Riksdagen afgifva de förslag till grundlagsändringar, hvar-

till denna utredning och pröfning kunde föranleda. Med erinran tillika att Eders Kungl. Maj:t enligt nådigt beslut den 12 augusti 1903 vidtagit åtgärd för åstadkommande af en utredning af berörda ärende samt utarbetande af förslag till de ändringar i grundlag och till de författningar, som för ändamålet kunde anses erforderliga, har kommittén yttrat den åsikt, att, därest en dylik regeringsrätt skulle komma till stånd för behandling, bland annat, af administrativa besvärsmål, det syntes uppenbart, hvad ock i Riksdagens skrifvelse antyddes, att till densamma skulle komma att läggas de nu omhandlade besvärsmålen i frågor rörande kommunikationsväsendet, likasom kommittén uttalat den förmodan, att det för sådan händelse torde vara afsedt, att den nuvarande mellaninstansen i dessa mål skulle bortfalla, hvori, enligt kommitténs mening, låge ett ytterligare skäl att i förslaget till kollegii organisation utgå därifrån, att ifrågavarande mål komme att afskiljas från dess handläggning.

De gamla rikskollegierna, som ursprungligen utgjort afdelningar af rådet, hade så småningom utvecklats till mellaninstanser i förvaltningen och ansågos därmed hafva brutit dess enhet och kraft, hvarförutom kollegialstyrelsen skyldes för att ådraga förvaltningen onödig omgång och statsverket öfverflödiga utgifter. Med det konstitutionella statsskickets införande i vårt land år 1809 kom också frågan om administrationens ombildning på dagordningen. På hemställan af Rikets Ständer utfärdade Kungl. Maj:t den 2 februari 1819 förordnande för en kommitté att företaga ny reglering af rikets ämbeten och tjänster samt ett förbättradt arbetssätt inom rikets styrelseverk.

Nämnda kommitté ansåg sig visserligen med hänsyn till den då gällande ekonomiska lagstiftningens orediga och invecklade skick och de rådande samhällsförhållandena icke kunna yrka på den kollegiala formens och de själfständiga ämbetsverkens upphäfvande, men föreslog dock åtskilliga förenklingar. Såsom ett af hufvudvillkoren för en förbättrad administration uppställde kommittén den satsen, att allt hvad som rörde näringarne borde helt och hållet skiljas från kollegierna, och följaktligen alla sådana till näringarna, allmänna hushållningen och inre ordningen hörande frågor, hvilka i administrativ väg pröfvades och afgjordes, antingen de skulle Konungen underställas eller från dess befallningshafvande genom besvär fullföljas, af vederbörande departementschef omedelbart, utan kollegiernas mellankommande åtgärd, föredragas. I enlighet härmed borde kammarkollegium hufvudsakligen bibehållas vid förvaltningen af statens fasta egendom och dess skattläggningsverk, men öfriga frågor af omförmälda beskaffenhet därifrån

skiljas. Till stöd för en sådan anordning anförde kommittén, att mål beträffande den inre ordningen och hushållningen hufvudsakligen berodde på kännedom af lokala förhållanden och fordrade sådana upplysningar och underrättelser om landets tillstånd, som svårigen annorlunda än genom lokalauktoriteterna säkert kunde erhållas, hvarför så beskaffade mål sällan vunne något i ljus och reda därigenom, att de droges inför ett kollegium. I allmänhet kräde också dessa mål en skyndsammare behandling, än den kollegiala styrelsens natur medgafve, och vore det af stor vikt såväl för den enskilde som för det allmänna, att nyttiga ekonomiska anstalter och inrättningar icke onödigt uppehöles.

Sedan omförmälda kommitté till reglering af rikets styrelseverk den 29 juni 1822 afgifvit sitt betänkande, tillsattes vid 1823 års riksdag ett särskildt utskott för granskning af kommitténs förslag. Utskottet, som erinrade därom, att städernas ekonomi- och politimål finge med stor besparing i kostnader och tid fullföljas direkt från landshöfdingarna till Kungl. Maj:t, ansåg det vara af högsta vikt, att, såsom kommittén föreslagit, besvär i dylika mål jämväl från landet finge på angifvet sätt fullföljas; dock att, om vid närmare granskning antalet af dessa mål skulle visa sig vara så stort, att »de i statsrådet icke möjligen kunde hinna att föredragas», de, som »hittills blifvit fullföljda i kammarkollegium, och hvilket lärer vara den största delen», ansåges böra fortfarande tillsvidare där upptagas.

Dessa af 1819 års kommitté och 1823 års särskilda utskott uttalade reformatoriska tankar hafva sedermera gått igen uti en del förslag, som med afseende å statsförvaltningens ombildning därefter blifvit framställda. Så förklarade den kommitté, som för behandling af frågan om en förändrad organisation af rikets styrelse- och förvaltningsverk den 19 juni 1858 af Kungl. Maj:t tillsattes och den 26 maj 1859 afgaf sitt betänkande i ämnet, att kommittén vore af den mening, att kammarkollegii egenskap af dömande mellaninstans borde upphöra uti alla sådana ärenden, som hörde till inre ordningen och hushållningen i landet, och tillstyrkte förty på förut andragna skäl, att mål af ifrågavarande beskaffenhet finge genom besvär öfver länsstyrelsernas utslag fullföljas omedelbarligen hos Kungl. Maj:t, som alltid blefve i tillfälle att, där så nödigt ansåges, därutinnan inhämta kollegii underdåniga utlåtande. Under angifna förutsättning borde kollegium för framtiden befrias från åliggandet att i besvärsväg pröfva och afgöra åtskilliga uppräknade ärenden, bland dem frågor om anläggning, indragning eller förändring af allmänna

vägar m. m. samt om gästgifverier och skjutskyldighet, då dessa frågor rörde landet äfvensom städerna och landet gemensamt.

Öfver sistnämnda betänkande afgaf kollegium den 15 oktober 1859 underdånigt utlåtande, därvid kollegium hemställde, att kommitténs ifrågasvarande förslag måtte af Kungl. Maj:t lämnas utan afseende. Äfven om målen genom det föreslagna nya behandlingssättet blefve skyndsammare än nu bragta till slut — hvilket likväl vore högst tvifvelaktigt — ansåg kollegium likväl skyndsamheten i ett ärendes afgörande icke vara det, som i första rummet borde eftersträfvast, utan ett rättvist slut grundadt på föregående fullständig utredning och mångsidigt skärskådande, hvilket ena och andra icke kunde i allmänhet förväntas hos en länsstyrelse, med hänsikt till de förhållanden, hvarunder den arbetade, men väl hos kollegium. Tillika framhöll kollegium, att, liksom det uti justitieärenden i allmänhet finnes en instans mellan underrätten och högsta domstolen, hvarutinnan ändring, kollegium veterligt, icke ifrågasatts, en slik mellaninstans äfven borde finnas uti administrativa ärenden, hvaraf fördelen vore uppenbar icke blott däruti, att mångfaldiga ärenden icke blefve till Kungl. Maj:t vidare fullföljda, utan ock däruti, att när slik fullföljd ägde rum, målet i ett vida fullständigare skick, än annars skulle i allmänhet vara förhållandet, hos Kungl. Maj:t förekomme till pröfning.

Då jämväl 1874 års löneregleringskommitté i sitt den 9 juni 1875 afgifna betänkande och förslag angående lönereglering m. m. för kammarkollegium återkom till frågan om skiljande från kollegium af mål angående vägar och broar, gästgifverier och skjuts, flott- och farleder m. m. samt till stöd därför åberopade hvad i ämnet förut blifvit andraget, hänförde sig å andra sidan kollegium i sitt underdåniga utlåtande den 11 oktober 1875 hufvudsakligen till hvad kollegium, på sätt ofvan återgifvits, yttrat med anledning af den utaf 1858 års kommitté i enahanda syfte gjorda hemställan samt afstyrkte bifall till hvad 1874 års kommitté föreslagit särskildt beträffande väg- och skjutsmålen, hvaremot förslaget i några obetydligare delar förordades, samt beträffande målen om flott- och farleder äfvensom tvister om strömmrensningar förklarades, att frågan om dessa mål torde böra blifva föremål för Kungl. Maj:ts pröfning i sammanhang med den nya lagstiftningen i dithörande ämnen.

Häriifrån afvikande meningar blefvo emellertid uttalade. Tillförordnade presidenten, sedermera landshöfdingen P. A. Bergström ansåg nämligen giltiga teoretiska skäl icke vara anförda mot förslaget därom, att talan öfver länsstyrelsernas utslag i mål angående väg- och brobyggnad samt skjuts m. m. måtte fullföljas omedelbarligen hos Kungl.

Maj:t, helst redan förut likartade, af länsstyrelserna afgjorda mål, hvilka uteslutande rörde städerna, genom besvär droges under Kungl. Maj:ts omedelbara pröfning. Dock förklarade han sig icke kunna tillstyrka bifall till kommitténs ifrågavarande förslag samt anförde i sådant afseende, att förslaget ginge i motsatt riktning mot det enligt hans åsikt berättigade sträfvandet att, så vidt och så mycket sig göra låte, befria högsta regeringsmakten från befattningen med så kallade administrativa besvärsmål; att de till kollegium inkommande mål angående väg- och brobyggnad samt skjutsskyldighet vore både ganska talrika och ofta af mycket invecklad beskaffenhet; att så länge kollegii egenskap af dömande mellaninstans i dessa mål bibehölles, regeringen undginge pröfning af alla de dylika mål, hvori parterna åtnöjdes med kollegii beslut, och hvilkas antal icke vore så obetydligt; att den olikhet i lagtillämpning, hvilken ofta kunde iakttagas i de 24 länsstyrelsernas beslut, genom kollegii befattning med dessa mål förmedlades och bringades till öfverensstämmelse med den af kollegium omfattade lagtolkning och praxis, hvars kontinuitet troget bevarades; att de mål, hvilka efter kollegii behandling af desamma droges under regeringens pröfning, sålunda dit inkomme bättre utredda och afdömda, än om berörda behandling icke föregått; att äfven om ifrågavarande förslag bifölles och således kollegii egenskap af dömande mellaninstans upphörde, det likväl ganska ofta komme att inträffa, att, på sätt också i kommittébetänkandet den 26 maj 1859 förutsatts, kollegii underdåniga utlåtande blefve infordradt; samt att afgifvande af dylikt utlåtande i ett mål icke komme att taga kollegii tid och arbetskrafter i mindre anspråk än själfva afdömandet af målet.

Äfven enligt en kollegiiledamots åsikt borde väg- och skjutsmålen frångå kollegium och från lokalmyndigheterna fullföljas omedelbart hos Kungl. Maj:t. För en sådan anordning hade, efter denna ledamots förmenande, 1858 års kommitté anført giltiga skäl. Därutöfver androgs emellertid, bland annat, att någon mellaninstans icke funnes för städernas ekonomimål eller för kommunala mål i allmänhet, äfvensom att det väl vore troligt, att, därest kollegii befattning med ifrågavarande mål upphörde, Kungl. Maj:t skulle blifva besvärad med flera dylika mål, som eljest icke skulle hafva hos Kungl. Maj:t fullföljts, men att de mera invecklade sannolikt i hvilket fall som helst komme att dragas under Kungl. Maj:ts pröfning.

Berörda af 1874 års löneregleringskommitté afgifna betänkande anmälles första gången inför Eders Kungl. Maj:t i statsrådet den 7 december 1877. Under erinran att icke fullt tredjedelen af ifrågavarande

mål syntes för det dåvarande från kollegium fullföljas hos Eders Kungl. Maj:t äfvensom att de mål, som i besvärsväg inkomme till Eders Kungl. Maj:t, redan i kollegium undergått en utredning, som betydligt underlättade deras handläggning i vederbörande departement, fäste föredragande departementschefen vidare uppmärksamheten, bland annat, därå, att den ifrågasatta förändringen skulle i själfva verket icke innebära något annat, än att den kammarrådsbefattning, som hufvudsakligen vore afsedd för dessa ärendens handläggning, blefve jämte nödig kanslibetjäning öfverflyttad till departementet såsom byråchefstjänst, hvarför minskningen i kostnad för statsverket icke blefve nämnvärd. Om denna förändring sålunda ur ekonomisk synpunkt icke vore af någon betydelse, skulle den likväl, såsom departementschefen i sitt anförande fortsatte, kunna förordas, med hänsyn därtill att genom borttagandet af en instans möjligheten att försena dylika ärendens slutliga afgörande blefve betydligt förminskad, såvida icke andra förhållanden gjorde en sådan anordning långt ifrån önskvärd. I sättet och formen för regeringsärendenas handläggning i statsrådet och inför Konungen låge nämligen ett hinder för den föreslagna åtgärden. Efter gällande grundlag skulle hvarje till Kungl. Maj:t inkommande ärende afgöras af Konungen i statsrådet under gemensam ansvarighet af samtliga närvarande statsråd; och erfarenheten hade tillräckligt ådagalagt, att för en behandling under dessa tunga former det dåvarande antalet regeringsmål redan vore alltför stort. Ett ändamålsenligt reformarbete måste därför under dåvarande förhållanden syfta, icke till ökande, utan till förminskande af regeringsärendenas antal. En så betydande tillökning, som ifrågasatts, vore knappast utförbar utan en fullständig förändring i själfva formerna för ärendenas afgörande i högsta instansen. Departementschefen tillstyrkte fördens skull, att kommitténs hemställan om upphörande af kammarkollegii befattning med de kommunikationsväsendet m. m. rörande besvärsmål för det dåvarande icke borde läggas till grund för beräkningen af den inom samma ämbetsverk behöfliga tjänstemannapersonal. Till denna departementschefens hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter instämde, behagade Eders Kungl. Maj:t lämna nådigt bifall.

Äfven utom regeringen har man länge insett behovet af att åstadkomma lindring i statsrådets arbetsbörda. Senast har detta behof blifvit kraftigt betonadt i Riksdagens underdåniga skrifvelse den 28 april 1903 i fråga om inrättande af en administrativ högsta domstol, hvilken, bland annat, skulle handlägga åtskilliga administrativa besvärsmål. Genom undantagande af dessa mål från handläggning i statsrådet skulle, enligt hvad i Riksdagens omförmälda — på konstitutionsutskottets utlåtande

nr 4 vid 1903 års riksdag grundade och med detta utlåtande nästan ordagrant öfverensstämmande — skrifvelse framhålles, för statsrådet och dess ledamöter vinnas en vida större lättnad i arbetsbörda, än målens antal antydde. Därigenom skulle nämligen icke blott vederbörande departementschefer befrias från ett besvärligt och tidsödande arbete med ifrågavarande, ofta nog invecklade måls beredning och föredragning, utan äfven samtliga statsråd fritagas från den enligt § 9 regeringsformen dem åliggande skyldighet att under ansvar för rådslagen till protokollet yttra sin mening i dessa mål, då de i statsrådet handlades. Därtill komme, att omförmälda måls säregna beskaffenhet ofta gjorde deras handläggning särskildt betungande.

Med hänsyn till angifna förhållanden måste, efter kollegii förmanande, det af förevarande löneregleringskommitté ifrågasatta afskiljande af ofvan uppräknade besvärsmål från handläggning i kollegium såsom andra instans möta »ett öfverstigligt hinder», nämligen just »i behovet af befrielse för regeringen från tyngden af de administrativa besvärsmåls handläggning», åtminstone intill dess sagda behof blifvit i någon mån afhjälpt. Huruvida den erforderliga hjälpen är att söka i den af kommittén omförmälda utväg att »låta kammarrätten, hvilken redan nu har att under domstolsformer i högsta instans pröfva vissa mål, som förut gått till högsta domstolen, likaså i egenskap af domstol i sista instans afgöra en del mål, hvilka nu gå därifrån till Kungl. Maj:t i statsrådet», därom lär det icke tillkomma kollegium att yttra sig.

För den händelse en regeringsrätt skulle komma till stånd för handläggning af administrativa besvärsmål, har kommittén antagit, att den nuvarande mellaninstansen i besvärsmål rörande kommunikationsväsendet skulle bortfalla, och däri funnit ett ytterligare skäl att i förslaget till omorganisation af kollegium utgå därifrån, att ifrågavarande mål komme att afskiljas från kollegii handläggning. Detta antagande, för hvilket någon grund icke uppgifvits, saknar emellertid, så vidt kollegium kunnat finna, stöd åtminstone af ordalagen i Riksdagens nyssnämnda skrifvelse, i hvilken ingenstades är antydt, att en förändrad instansordning varit åsyftad. Snarare föranleder det i skrifvelsen förekommande talet om de administrativa besvärsmåls »öfverlämnande till afgörande i sista instans af en särskild *högsta domstol*» den tolkning af skrifvelsens syfte, att instanserna borde vara lika många i nämnda mål som i de vanliga rättegångsärendena. I allt fall torde det vara för tidigt att nu utlåta sig om den organisation af kollegium, som kunde befinnas lämplig under den ena eller andra af dessa, lika ovissa förutsättningar.

Utan att ingå i något skärskådande af kommitténs påstående att, principiellt sedt, tre instanser i förevarande mål icke betingades vare sig af målens beskaffenhet eller af rättsäkerhetens kraf, ställer sig kollegium på det beståendes grund, som är fast och pröfvad, samt kan icke understödja ett förslag, hvilket, äfven om det skulle öfverensstämma med någon nyare administrationsteori, för närvarande dock skulle i tillämpningen möta nästan öofvervinneliga svårigheter. En dylik, den faktiska verkligheten respekterande ståndpunkt intog också särskilda utskottet vid 1823 års riksdag, då med afseende å förslaget, att besvär i ordnings- och hushållsmål för landet skulle få fullföljas från landshöfdingarna direkt till Kungl. Maj:t, utskottet alternativt hemställde, på sätt redan förut omförmälts, att, om dessa mål icke hunne föredragas i statsrådet, de tills vidare borde få upptagas i kammarkollegium.

Härmed skall ingalunda vara sagdt, att kollegium hyser den åsikt, att för pröfning af ifrågavarande besvärsmål numera fordras ett ämbetsverk med särskild *kameral* kompetens såsom kollegium. Denna kompetens har dock tillförne varit grunden därtill, att väg- och skjutsmålen rörande landet tillhört kollegii handläggning, enär det ansetts, att samma ämbetsverk, som hade att göra med jordens skattskyldighet, äfven borde taga befattning med de jorden åliggande extra ordinarie skyldigheter och besvär. Att städerna varit härifrån uteslutna berodde därpå, att deras jord i regel var fri från ordinarie ränta, således i ursprunglig mening skattefri, och att det för dem ansetts såsom ett privilegium att, utan mellaninstans, från lokalauktoriteten vända sig till Kungl. Maj:t.

Om kollegii egenskap af dömande mellaninstans skulle upphöra, lär det i allt fall kunna antagas, att åtskilliga — i främsta rummet de mest invecklade — af de mål, som förut till afdömande inkommit till kollegium, därefter skulle i remissväg dit insändas. Med afseende härpå tillåter sig kollegium återgifva hvad i särskilda utskottets vid 1868 års riksdag — med anledning af väckt fråga om åtgärders vidtagande till besparing i utgifterna för den civila administrationen m. m. — afgifna utlåtande n:r 1 (sid. 45) anförts såsom en af invändningarna mot yrkandet, att den kollegiala formen skulle såsom onödig försvinna och förvaltningen, med hufvudsakligt ögonmärke å lättrorlighet och billighet, ordnas på det sätt, att ämbetsverken inginge såsom afdelningar i själfva departementen, nämligen följande.

»Så öfvermåttan belastade som våra länsstyrelser äro med många-handa sysslor och bestyr, så fattiga de äro på ämbets- och tjänstemän, kunna de omöjligt ensamme tillfredsställa regeringens anspråk på en tillförlitlig och noggrann ärendenas beredning. Att lita på de under-

sökningar och bestämmelser, dessa myndigheter vidtaga, har ofta visat sig vara vanskligt nog; och regeringen skulle säkerligen finna sig i betänkligt trångmål, om den icke hade vid sin sida centrala ämbetsverk, till hvilkas grundligare pröfning den kunde trygga sig. Detta behof har också regeringen visat sig fullkomligen erkänna, ty grundlagens bud om ärendenas beredning genom »nödiga» upplysningars inhämtande har af henne blifvit tolkadt därhän, att de allra flesta ärenden nästan obesedt antagas behöfva sådana ämbetsverkens upplysningar.»

Under sådana förhållanden skulle, enligt kollegii förmenande, egentligen ingenting vinnas med den föreslagna öfverflyttningen af administrativa besvärsmål till Kungl. Maj:t, såvida nämligen en *minskning i kollegii arbete* därmed afses. Men denna åtgärd, ställd i samband med målens remitterande till kollegium för upplysningars vinnande, skulle uppenbarligen leda till *ökade kostnader för statsverket*. Skola nämligen målen på remiss återkomma till kollegium, kunna arbetskrafterna därstädes endast i högst ringa mån minskas, hvaremot de inom vederbörande departement helt visst måste afsevärdt ökas med anledning af öfverflyttningen; lönestaten för kollegium, beräknad efter nu utgående löner, skulle blifva alldeles eller åtminstone i det närmaste oförändrad, men för departementet icke obetydligt förhöjd.

För den händelse alltså ifrågakomna besvärsmål varda afskilda från handläggning i kollegium såsom andra instans samt beräkning skall verkställas beträffande arbetskrafterna och kostnaderna för upprätthållande af kollegii ämbetsverksamhet, kan endast under den förutsättning, att kollegium fritages från hvarje förpliktelse jämväl att, där det ej påkallas af särskilda kamerala förhållanden, afgifva underdåniga utlåtanden i samma mål, med anledning af öfverflyttningen någon minskning i kollegii personal och lönestat ifrågasättas. Af kommitténs betänkande framgår icke, huruvida en sådan befrielse för kollegium varit af kommittén åsyftad. Detta måste likväl antagas, med hänsyn därtill att kommittén påyrkat en så stark reducering af arbetskrafterna inom kollegium, ett yrkande, som eljest icke rimligtvis lärer kunnat framställas.

Vinsten för statsverket af ett bifall till kommitténs förslag i fråga om fullföljd direkt från ortsmyndigheterna till Kungl. Maj:t af besvär i nu omhandlade mål blefve, enligt hvad jämväl kommittén antydt, särdeles obetydlig. Ty på sätt i betänkandet (del II sid. 24 och 135) framhållits, skulle ett sådant bifall med nödvändighet föranleda till inrättande af en ny byrå inom jordbruksdepartementet. I stället för en af de kammarrådsbefattningar, som jämlikt kommitténs förslag skulle

indragas, komme alltså att träda en byråchefstjänst i Kungl. Maj:ts kansli samt minskningen i tjänstebefattningar för öfrigt inom kammarkollegium att till en del uppvägas af den å den nya byrån i jordbruksdepartementet nödiga kanslipersonal.

Såsom en sammanfattning af hvad som blifvit i hufvudsak anfördt mot kommitténs förslag om upphäfvande af skyldigheten för kollegium att pröfva och afgöra vissa administrativa besvärsmål, hvilka i stället borde fullföljas omedelbarligen hos Kungl. Maj:t, torde kunna anmärkas, att detta förslag skulle, under nuvarande omständigheter, vid verkställigheten möta de allra största svårigheter, under det att af förändringen antingen blott en obetydlig besparing för statsverket vore att påräkna eller — under förutsättning af besvärsmålen remitterande till kollegium för yttrandes afgifvande — till och med någon förhöjning i statsutgifterna skulle föranledas.

Kollegium finner sig, med afseende å hvad sålunda blifvit mot den ifrågasatta förändringen anfördt, böra afstyrka nådigt bifall till förslaget därom.

Kommitténs förslag till förenklingar m. m. inom kollegii arbetsområde.

B. Förenkling genom besvärsmåls afgörande af kollegium såsom sista instans.

Sedan kommittén (del II sid. 40) föreslagit, att pröfning och afgörande i första hand af ärenden om bortförande från de under kollegii vård och inseende ställda hemman och lägenheter af foder, när tillfälligt öfverskott däraf i följd af odlingar eller andra omständigheter uppstått, likasom uppställandet af de villkor, som i dylika fall kunde finnas nödiga, måtte öfverlämnas till Konungens vederbörande befallningshafvande, har kommittén (sid. 63) angifvit de besvärsmål, kollegium, enligt kommitténs förslag, skulle fortfarande hafva att såsom andra instans upptaga och pröfva, nämligen: angående de årliga markgångstaxorna; angående afsöndring af jord eller lägenhet från egenom, som innehafves under enskild äganderätt, och om afgäld för sådan afsöndring; om afsöndring af jord eller lägenhet på viss tid eller på lifstid från de under åborätt upplåtna kronohemman och nybyggen; om bortförande från hemman eller lägenhet, som står under kollegii

vård och inseende, af foder, när tillfälligt öfverskott däraf i följd af odlingar eller andra omständigheter uppstått; om stadgad åborätt till hemman och lägenheter af krononatur och om företräde till sådan åborätt; huruvida jord, tillhörig kyrkor i Lunds och Göteborgs stift, skall, enligt gällande författningar, under prästgård eller annat visst hemman brukas, samt om beloppet af den afgift, som däraf bör till kyrkan erläggas; om villkor för utarrendering af prästerskapet eller kyrkor anslagen jord, som, enligt hvad författningarna stadga, skall under arrende upplåtas, och om optionsrätt till sådant arrende; om medgifvande åt åbor å kronohemman och de under kollegii inseende ställda allmänna inrättningars hemman och lägenheter att under behörigt iakttagande af fastställd hushållningsplan äfven till afsalu begagna skogen, äfvensom, där dylikt tillstånd beviljats, om förbud att tills vidare annorlunda än till husbehof använda skogen; samt om rättighet och företrädesrätt till skatteköp, om nybygges omförande till skatte och huruvida ägaren därvid må öfver dess skog tilläggas full skattemannarätt eller allenast den inskränktare rätt, författningarna för vissa fall bestämma.

Med afseende å dessa mål har af kommittén framhållits, hurusom de i allmänhet vore af enklare beskaffenhet. För nästan alla vore gemensamt, att det i dem gällde förnämligast att rätt iakttaga och afväga det allmännas intresse. I en stor del vore det fråga om medgifvanden och rättigheter i afseende på den statens fasta egendom, öfver hvilken kollegium hade vård och inseende och beträffande hvilken kollegium således måste anses äga den största sakkunskapen. Äfven i öfrigt berörde dessa mål förhållanden, rörande hvilka kollegium, såsom kameralt ämbetsverk, måste anses vara särskildt sakkunnigt. Det kunde därför ock med visshet antagas, att i regel den utredning, som i ett sådant mål ävägabragts i kollegium, också varit grundläggande för pröfningen hos Kungl. Maj:t. Redan förut hade i flera fall ifrågakommit att låta vissa slags mål, och det af vida större betydelse än de nu ifrågavarande, stanna hos förutvarande mellaninstans, utan att någon som helst olägenhet eller missbelåtenhet däraf blifvit en följd, i hvilket afseende erinrades om lagsökningsmål, som afgjordes af hofrätt såsom sista instans, samt fattigvårdsmål, hvilka i sista instans pröfvades af kammarrätten. Det syntes ej heller vara någon risk att låta nu ifrågavarande mål stanna hos kollegium.

Kommittén har därför hemställt, att öfver kollegii beslut i besvärsmål, hvilka, enligt kommitténs förslag, kollegium skulle hafva att såsom andra instans handlägga, klagan icke måtte få föras (sid. 65).

Under det att kommittén ansett, att vid handläggningen af de ärenden, som hädanefter skulle tillhöra kollegium, den kollegiala formen borde i allmänhet upphöra, skulle den likväl bibehållas för den slutliga pröfning af de besvärsmål, i hvilka kollegium skulle vara sista instans. Vid behandlingen och afgörandet af dessa mål skulle nämligen chefen och föredraganden samt minst en af de öfriga ledamöterna deltaga, alla med beslutanderätt (del II sid. 85 och följ.).

Hos vårt folk torde den uppfattningen vara ganska djupt rotad, att hvarje omtvistad fråga bör i sista hand kunna dragas under Konungens skärskådande. Skall undantag från denna grundsats medgifvas, lära tungt vägande skäl böra därför förebringas, likasom den fordran torde kunna uppställas, att ett förslag i ämnet skall utgå från en planmässig och omfattande undersökning beträffande de hos olika myndigheter till handläggning förekommande mål, i fråga om hvilka rättigheten att få dem af Kungl. Maj:t pröfvade ansetts böra lida inskränkning eller alldeles upphäfras.

I kommitténs betänkande har icke uppgifvits, huruvida föreliggande förslag ingår såsom en del i ett större regleringsförslag, hvilket afser att i fråga om vissa mål nedbringa instansernas antal, eller om det utgör allenast en på grund af ett tillfälligt sysslande med kollegii löneförhållanden föreslagen anordning i afseende å behandlingen af de besvärsmål, som pröfvas särskildt af detta ämbetsverk. Kommittén framhåller blott, hurusom antalet af de mål, om hvilka nu är fråga, hos kollegium icke är så synnerligen stort, och att antalet af dem, som dragits inför Kungl. Maj:t, är ännu mindre. »De kunna därför», säger kommittén, »icke heller hafva någon större betydelse med afseende å arbetsbördan vare sig på ena eller andra hållet. Ur denna synpunkt kan alltså af en förenkling i detta hänseende föga vinst vara att hämta. Då kommittén emellertid icke kunnat förbigå denna fråga, har därvid kommit under öfvervägande, huruvida det numera kan finnas skäl att för dessa både till antal och beskaffenhet mindre betydande mål och ärenden bibehålla rättigheten att hos Kungl. Maj:t öfverklaga kammarkollegii beslut.»

Till en början har kollegium med afseende å hvad af kommittén blifvit i denna fråga anfördt trott sig böra erinra därom, att, så vidt kollegium kunnat utröna, rättigheten att få en myndighets slutliga beslut draget under Kungl. Maj:ts pröfning hitintills icke betagits missnöjd part i andra mål än fattigvårdsmål. Gent emot hvad kommittén i sådant afseende uttryckligen uppgifvit jämväl beträffande lagsökningsmål torde nämligen kunna göras gällande den af lagutskottet vid 1894

års riksdag i dess utlåtande nr 43, med anledning af förslag till förordning om ändrad lydelse af 49 § i förordningen angående fattigvården den 9 juni 1871, framställda invändning, att gäldenär, som ej hos öfverexekutor erkänt sin skuld, äger enligt 32 § i utsökningslagen rätt att till vederbörlig domstol stämma om återvinning och dymedelst få krafvet befogenhet pröfvad i alla instanser.

Vidare kan kollegium icke till fullo instämma i kommitténs mening därom, att ifrågavarande mål i allmänhet äro af enklare beskaffenhet, och att det i nästan alla gäller förnämligast att iakttaga och afväga det allmännas intresse. Med undantag af de särdeles obetydliga frågorna om bortförande af foder från vissa egendomar, erbjuda nämligen dessa mål på grund af såväl sin egen beskaffenhet som ofullständigheten och otydligheten i den lagstiftning, hvilken är att tillämpa i den förekommande frågan, ej sällan en viss svårighet vid bedömandet; så särskildt målen om rätt och företräde till åboskap och skatteköp samt om nybygges omförande till skatte och eventuell rätt till skogen å det skatteomförda nybygget. Icke heller är i de flesta af dessa mål lämpligheten från det allmännas synpunkt af någon förvaltningsåtgärd så mycket föremålet för pröfning, som fast hellre ett rättsanspråk — ofta af betydande ekonomisk innebörd — hvilket enskild person anser sig hafva i laga ordning förvärfvat och vill göra gällande vare sig mot en annan enskild eller mot staten.

Uppenbarligen är af största vikt, att sådan anordning vidtages, att myndighet, som skall meddela *slutlig* dom i ett mål, erbjuder trygghet för att denna sista dom också varder den bästa möjliga. Det synes som om den förändrade organisation, kommittén velat gifva kollegium, icke skulle innebära tillräckliga garantier i angifna hänseendet. Under det att enligt 22 § regeringsformen uti *högsta domstolen* ringare mål kunna prövas och afgöras af fem ledamöter, så ock af fyra, där alla fyra äro om beslutet ense, hvarförutom minst sju skola döma öfver viktigare saker, samt i afseende å domfördt antal ledamöter i *kammarrätten* gäller hvad i 23 kapitlet rättegångsbalken för hofrätt finnes stadgadt — att fem ledamöter utgöra domfördt antal, så ock fyra, där tre af dem äro om slutet ense — skulle nämligen inom *kollegium*, med den af kommittén föreslagna organisation, en personal af tre ledamöter, ehvad de samstämma eller en hvar uttalar sin särskilda mening, kunna göra tillfyllest vid meddelandet i sista instans af ett beslut. Tages härvid tillika i betraktande, att adjungerade ledamöter, hvilka helt naturligt måste vara mera främmande för göromålen än de ordinarie ledamöterna, ganska ofta, och alltid under semester för dessa senare, biträda

kollegium, torde ur rättssäkerhetens synpunkt den af kommittén föreslagna anordning icke kunna tagas för god.

Bibehålles däremot kollegium vid sin nuvarande organisation med sex ledamöter, lärar, för den händelse det eljest befinnes lämpligt att borttaga rättigheten att i omförmälda mål fullfölja talan hos Kungl. Maj:t, kollegium kunna påtaga sig ansvaret att i sista hand afgöra dessa mål, isynnerhet om föreskrift meddelas därom, att samma mål alltid skola hos kollegium handläggas i plenum.

D. *Förenklningar i formen för ärendenas föredragning och afgörande.*

Medan kollegii ämbetsåligganden hittills till öfvervägande del varit sådana, för hvilkas behöriga fullgörande en mera mångsidig behandling ansetts nödig, skulle, efter kommitténs förmenande, detta förhållande blifva i viss och ej oväsentlig mån ändradt, om i enlighet med kommitténs förslag en hel del besvärsmål, i hvilka kollegium nu är mellaninstans, komme att från ortsmyndigheterna fullföljas direkt hos Kungl. Maj:t samt vidare å de allmänna domstolarna öfverflyttades en del tvistefrågor, hvilkas pröfning i andra instans nu är åt kollegium uppdragen. Visserligen skulle, enligt hvad kommittén förklarar, det fortfarande tillhöra kollegium att handlägga ett afsevärdt antal mål och ärenden af sådan beskaffenhet, att deras afgörande borde föregås af ett något mera omfattande meningsutbyte, men vid en granskning af de för kollegium, enligt kommitténs förslag, kvarstående ämbetsåligganden har det dock synts kommittén, att dylika mål och ärenden icke skulle hos kollegium förekomma i större mån, än förhållandet vore inom andra ämbetsverk, vid hvilka den kollegiala arbetsformen helt eller delvis afskaffats. Vid sådant förhållande ansåge kommittén goda skäl tala för vidtagande inom kollegium af den förändring, att i alla mera löpande mål och ärenden *kollegii chef blefve allena beslutande*, hvaremot för mål och ärenden af större vikt och betydelse den kollegiala formen borde bibehållas, särskildt därest kollegium i de besvärsmål, hvilkas pröfning fortfarande skulle tillkomma detsamma, blefve sista instans.

I enlighet härmed har kommittén — under förutsättning att dess förslag till inskränkning i kollegii ämbetsåligganden vinna bifall — hemställt (del II sid. 87),

att, med undantag för nedan angifna mål och ärenden, den kollegiala formen för ärendenas handläggning i kollegium måtte upphöra

och beslutanderätten öfverlämnas åt verkets chef; dock med skyldighet för föredragande ledamoten att, om hans åsikt icke öfverensstämde med det af chefen fattade beslutet, låta till protokoll anteckna sin skiljaktiga mening;

att af collegium samfällt skulle behandlas och afgöras ärenden, som anginge: verkets organisation; nya författningars utfärdande eller redan befintligas förklarande, ändring eller upphäfvande; allmänna föreskrifter, som det tillkommer collegium att utfärda; besvär, som hos collegium anföras öfver underordnade myndigheters beslut; befordringar, undantagandes sådan, som afser återbesättande af ledig kammarrådsbefattning; extra ordinarie tjänstemäns och vaktbetjäntes antagande; bestämmande af arfvoden åt amanuenser äfvensom af godtgörelse åt andra extra ordinarie tjänstemän och tillfälliga biträden samt åt extra ordinarie vaktbetjante; afsked, tjänstebetyg, förordnanden, äfvensom tjänstledighet, med undantag af semester; tjänstemäns och betjäntes fel och försummelser i tjänsten; rikets regalier och dyrbarheter; samt andra frågor, hvilka collegii chef finner skäl att göra till föremål för samfällt afgörande; och

att i behandlingen och afgörandet af dessa ärenden skulle deltaga chefen samt föredraganden och minst en af de öfriga ledamöterna.

Vid en sammanställning af de ärenden, kommittén sålunda ansett böra fortfarande behandlas och afgöras under collegial form, med öfriga ämbetsåligganden, som, därest kommitténs förslag om begränsning af collegii verksamhetsområde vinner afseende, därefter skulle tillhöra collegium (del II sid. 44—46), visar sig, att bland sådana »mera löpande mål och ärenden», i hvilka collegii chef skulle blifva allena beslutande, förekomma frågor om ordnande af prästerskapets aflöning och därmed sammanhängande ärenden; om stadsjords egenskap och beskaffenhet; om förändringar i landets administrativa och kyrkliga indelning äfvensom åtskilliga andra ärenden, hvilkas pröfning Kungl. Maj:t förbehållit sig och som äro af kameral natur eller angå den allmänna hushållningen; om disposition af de till civil- och ecklesiastikstaterna upplåtna boställen äfvensom åtskilliga andra till civila och kyrkliga behof och ändamål anslagna hemman och lägenheter; om inköp eller försäljning för statens eller allmän inrättnings räkning af fast egendom samt om hemmansbyten, storskiften och afvittringar m. m.

Enligt collegii, på en rik erfarenhet grundade åsikt kunna omförmälda ärenden svårigen karakteriseras såsom »mera löpande». På collegii ämbetsförvaltning hvila de tvärtom med ej ringa tyngd, enär de ofta äro ganska invecklade samt nästan alltid kräva djupa och vid-

sträckta undersökningar i äldre handlingar. Hvad kommittén velat medgifva såsom undantag kan därför med ganska stor visshet antagas blifva regel, nämligen att verkets chef finner angeläget att till afgörande i plenum hänskjuta jämväl dessa ärenden, som af kommittén ställts *utom* gruppen »mål och ärenden af större vikt och betydelse».

Kollegium har nödgats framhålla denna skiljaktighet mellan kommittén och collegium i bedömandet af collegii ämbetsverksamhet i väsentliga delar, då ju på en riktig uppskattning af samma verksamhet måste grundas afgörandet af frågan, om collegium skall i hufvudsak fortfara eller upphöra att arbeta under kollegiala former.

Sedan till följd af redan beslutade ändringar i beskattningsväsendet och försvarsorganisationen samt eljest vidtagna lagstiftningsåtgärder åtskilliga mindre betydande ärenden redan försvunnit från collegii diarier, och då ännu flera dylika — såsom angående landsstatstjänster äfvensom rena expeditionssaker — kunna på grund af kommitténs förslag förväntas komma att frångå collegium, skulle, om än besvärsmålen rörande kommunikationsväsendet afskildes, i allt fall fortfarande och mera uteslutande än tillförne hos collegium handläggas frågor af sådan omfattning eller säregen beskaffenhet, att den kollegiala förhandlingsformen äfven härefter måste anses nödig.

Vid föregående tillfällen, då fråga angående reglering af collegium förevarit, hafva, oaktadt förslag om väsentlig inskränkning i omfattningen af collegii ämbetsverksamhet samtidigt framkommit, de uppgifter, som skolat hänskjutas till collegium, dock alltid ansetts tarfva kollegial öfverläggning och pröfning. Så ville det vid 1823 års riksdag för reglering af rikets styrelseverk tillsätta särskilda utskott bibehålla den kollegiala förvaltningsformen inom kammarkollegium, oaktadt en mångfald af ärenden enligt utskottets förslag borde afskiljas från collegium. I afseende å riksstyrelsens organisation uttalade detta utskott vissa allmänna åsikter, som sedermera vid flera särskilda tillfällen återopats. Bland annat gjorde utskottet en uppdelning af de mål och ärenden, som tillhörde »statsförvaltningens åtgärd». Dessa voro, enligt utskottets bestämningssätt, dels sådana, som berodde på en stundom ej lätt funnen tillämpning af gällande författningar, och där således *vidsträcktare pröfning*, innan beslut vidtoges, måste föregå, och dels sådana, som blott fordrade *verkställighet* af regeringens eller domaremakts beslut eller af taxor, reglementen eller andra bestämda föreskrifter, hvarför den grundsats syntes utskottet kunna i allmänhet antagas, att *pröfningsåtgärderna* borde underkastas fleras samfälliga behandling, men däremot *verkställighetsbefattningen* öfverlämnas åt en enda, på det att

denna befattning, såsom sig vederborde, måtte blifva med enhet, kraft och skyndsamhet behandlad. Då sedermera 1858 års kommitté för förändrad organisation af rikets styrelse- och förvaltningsverk tog under öfverläggning frågan, huruvida kammarkollegium borde fortfara i sin egenskap af kollegium, uppdrog kommittén en jämförelse mellan kollegium å ena sidan samt arméförvaltningen och förvaltningen af sjöärendena å den andra. Härvid fann kommittén den väsentliga olikhet äga rum, att, då sistnämnda myndigheters verksamhet hufvudsakligen var inskränkt till rena verkställighetsåtgärder, kammarkollegium däremot tillika utöfvade administrativ domsrätt i frågor, som ägde sammanhang med beskattningen af jord eller annan fast egendom. Äfven de öfriga ärenden, som då tillhörde och efter kommitténs åsikt jämväl fortfarande borde åligga kammarkollegium — hufvudsakligen bestående uti att förvalta samt hafva inseende och vård å en del af statens fasta och lösa egendom, att behandla mål angående förvärfvande eller upplåtelse för statens räkning af åtskillig jord eller fast egendom och räntor äfvensom att handlägga dels frågor, som afsågo de jorden åtföljande extra ordinarie skyldigheter och besvär, dels åtskilliga andra kamerala och allmänna hushållningen rörande frågor — syntes kommittén till största delen vara af den beskaffenhet, att det med skäl kunde ifrågasättas, huruvida desamma, utan att äfventyra den säkerhet för ärendenas behöriga gång, hvilken vore af så stor vikt, kunde öfverlämnas till en enda persons afgörande. På dessa skäl tillstyrkte kommittén, som dock ville i afsevärd mån begränsa kollegii förvaltningsbestyr, att kammarkollegium måtte bibehållas i sin egenskap af kollegium. För 1874 års löneregleringskommitté synes denna sak hafva varit så naturlig, att i kommitténs betänkande ingenting antyder, att frågan om en förändring i förhandlingsformen hos kollegium ens varit under öfverläggning inom kommittén.

Då, så vidt kollegium kunnat finna, de mål och ärenden, som jämväl hädanefter skulle tillhöra detta ämbetsverk, måste i det hela anses vara af ej ringa vikt och betydelse samt med hänsyn till sin säregna beskaffenhet kräfvat en allsidig och omsorgsfull pröfning, i regel grundad på en synnerligen noggrann utredning, anser sig kollegium, om också detta ämbetsverk icke skulle bibehållas vid åliggandet att i andra instans pröfva de besvärsmål rörande kommunikationsväsendet, angående hvilkas afskiljande kommittén gjort framställning, böra i underdanighet på det bestämdaste afstyrka bifall till kommitténs nu ifrågavarande förslag om inskränkning i användningen af den kollegiala formen vid behandlingen af de kollegium tillhörande mål och ärenden.

Med afseende å kommitténs hemställan (del II sid. 89), att den i kammarkollegium nu brukliga inskränkning i föredragningen under de tre första veckorna af året samt under veckan efter påsk måtte upphöra, har representanten för collegium inom kommittén anfört, hurusom en sådan anordning icke mötte någon svårighet att genomföra, och att han ej heller motsatt sig densamma. Men för så vidt af hvad kommittén därom yttrat kunde hämtas stöd för den föreställning, att nyssnämnda tider, under hvilka divisionssammanträden i regel ej hölles, skulle få af tjänstemännen utnyttjas till någon i instruktionen ej afsedd extra frihet eller ferieförmån, borde det framhållas, att så icke vore fallet. Ifrågavarande mellantider vore nämligen fullt upptagna af arbetena med konceptföring och expedition af närmast därförut föredragna ärenden, hvilkas antal blifvit så mycket större, just emedan man haft att för deras afarbetande påräkna ett efterföljande särskildt rådrum. Med borttagande af ett sådant rådrum måste de föregående divisionsföredragningarna, äfven med fullt arbetsmått, gifva så mycket ringare utbyte, och någon vinst i fråga om arbetsprodukten vore fördenskull icke att af den föreslagna förändringen emotse. Det torde ock böra uppmärksammas, att, såsom kommittén angifvit, afbrotten i föredragningarna icke gällde plenimålen, och vidare, att samma vore förhållandet med alla divisionsmål af någon brådskanie beskaffenhet, hvilka — då sådana undantagsvis förekomme — äfven under nu nämnda mellantider i vanlig ordning föredroges. Under sådana förhållanden torde det allmännas intresse icke kunna anses hafva varit genom den hittills följda ordningen i någon mån åsidosatt, men, såsom förut nämnts, vore mot den af kommittén härutinnan föreslagna förändring, hvilken ur ordningssynpunkt kunde förefalla tilltalande, ej något att erinra.

Häri instämmer collegium till alla delar.

Det har synts kommittén, att, om åt kollegii chef uppdrages att själf föredraga alla till kollegii handläggning hörande befordringsfrågor och i allmänhet ärenden rörande dess personal, detta åliggande skulle i sin mån bringa honom i närmare förbindelse med personalen och därigenom öka möjligheten för honom att verkligen öfvervaka, det en hvar med nit och drift fullgjorde sina skyldigheter, hvarförutom genom en sådan anordning skulle beredas lättnad för de ledamöter, hvilka föredragningen af ifrågavarande mål skulle tillhöra. Kommittén har därför (del II sid. 89) hemställt, att *åt chefen i collegium måtte öfverlämnas att själf föredraga* sådana samfällt afgörande underkastade frågor,

som angå befordringar, extra ordinarie tjänstemäns och vaktbetjäntes antagande, bestämmande af arfvoden åt amanuenser äfvensom af godtgörelse åt andra extra ordinarie tjänstemän och tillfälliga biträden samt åt extra ordinarie vaktbetjante, afsked, tjänstebetyg, förordnanden, tjänstledighet samt tjänstemäns och betjäntes fel och försummelser i tjänsten.

Huruvida den af kommittén föreslagna anordning vore ägnad att — därest för detta ändamål särskilda anordningar eljest finnes af behofvet påkallade — åstadkomma ett närmande mellan verkets chef och dess personal synes mycket tvifvelaktigt. Däremot kan antagas, att handläggningen af omförmälda ärenden icke skulle vinna därpå, att chefen, i stället för någon af ledamöterna, finge till åliggande att föredraga desamma. Då nämligen ledamöterna måste genom sitt dagliga samarbete med tjänstemännen bättre än chefen blifva i tillfälle att lära känna, huru de senare fullgöra sina skyldigheter, kan det befaras, att chefens förslag i en befordringsfråga skulle komma att allt för mycket byggas på så kallade pappersmeriter och till följd däraf blifva vid omröstningen underkänt. Äfven från andra synpunkter finner kollegium förslaget otjänligt och anser sig därför icke kunna biträda detsamma.

Såsom en fruktbar tanke i förslaget vill kollegium emellertid framhålla dess syfte att genom chefens mera omedelbara deltagande i handläggningen af ärendena inom kollegium bereda ledamöterna någon lättnad i föredragningskyldigheten. Då denna tanke lär på ett i allo värdigare sätt kunna förverkligas därigenom, att verkets chef, när omständigheterna sådant medgifva, åtager sig beredningen och föredragningen af något viktigare allmänt ärende, tillåter sig kollegium uttala önskvärdheten däraf, att i en blifvande ny instruktion för verket upptages en bestämmelse, som häråt gifver uttryck.

Sedan kollegium afstyrkt kommitténs här ofvan afhandlade förslag om upphäfvande i allmänhet af den kollegiala formen inom detta ämbetsverk, måste kollegium intaga samma ståndpunkt till kommitténs i samband därmed gjorda hemställan (del II sid. 91), att i blifvande instruktion för kollegium måtte meddelas föreskrift därom, att, då *kollegii chef* begagnar semester eller eljest under kortare tid, som ej öfverstiger fjorton dagar, *är förhindrad att sitt ämbete förrätta*, äldsta tjänstgörande ledamoten skall, därest icke annorlunda af Kungl. Maj:t förordnas, inträda i utöfningen af chefens åligganden.

E. Utsträckning af arbetstiden.

Enär kommittén (del I sid. 119—124) funnit, att den tid, som af personalen inom de centrala ämbetsverken för närvarande ägnas åt statstjänsten, icke i allmänhet är tillfyllestgörande, har kommittén ansett skäligt, att till vinnande af ökning i arbetsprodukten utsträckning ägde rum af tjänstgöringstiden, d. v. s. af arbetstiden å tjänsterummet. Emot en allmän utsträckning af tjänstgöringstiden har kommittén visserligen väntat den invändningen, att särskildt för högre tjänstemän en väsentlig del af göromålen vore af beskaffenhet att kräfva ett ostördt tankearbete och därför ej utan svårighet kunde besörjas å tjänsterummet, där afbrott påkallades för rådplägingar med andra tjänstemän eller af allmänhetens besök, samt att förty en utsträckning af arbetstiden å tjänsterummet icke för dessa högre tjänstemän medförde möjlighet att där besörja andra göromål än dittills. Kommittén säger sig icke vilja i allo bestrida riktigheten af denna invändning; men, förutom det att en utsträckning af arbetstiden å tjänsterummet alltid medförde möjlighet att därunder medhinna större mängd än dittills af mera löpande göromål, följde ju af en sådan utsträckning endast, att äfven för dessa tjänstemän den totala arbetstiden ökades, hvilket, enligt kommitténs åsikt, i allmänhet vore af behovet påkalladt. Att i särskilda fall kunde för beredning af något större ärende krävas, att tjänsteman för kortare tid erhöles eftergift i eller ledighet från öfrig tjänstgöring, låte sig icke förneka; men sådant kunde och borde endast vara undantag, hvilka först efter noggrann pröfning af behovet finge medgifvas.

Vid uppgörande af sina löneregleringsförslag har kommittén därför utgått från den allmänna förutsättning, att ett stadgande skulle meddelas därom, att samtliga ordinarie tjänstemän och betjante skola, där ej för särskilda fall undantag, efter pröfning, medgifvas, vara å tjänsterummet tillstädes minst sex timmar hvarje söckendag. Äfven med afseende på kammarkollegium har kommittén tillstyrkt meddelandet af en sådan föreskrift (del II sid. 94).

Hvad som kan erinras mot den af kommittén föreslagna utväg till vinnande af en stegring i arbetsresultatet inom de centrala ämbetsverken innefattas i hufvudsak uti den af kommittén själf framställda, ofvan återgifna invändning mot lämpligheten af dess eget förslag. Om nämligen icke de med en tjänst förenade göromål äro af den enkla beskaffenhet, att arbetstid och arbetsprodukt alltid stå i direkt förhållande till hvarandra, eller om icke tjänstverksamheten med nöd-

vändighet fordrar den befattningshafvandes närvaro å tjänsterummet, då är förvisso föga vunnet därmed, att den »totala arbetstiden» ökas. Ty, utom det att denna ökning icke gifver någon som helst garanti för att af tjänstemannen i *kvantitativt* afseende mera varder presteradt, torde det vara obestridligt, att en intellektuell verksamhet, hvilken bedrifves under så ogynnsamma förhållanden, som tjänsterummet i jämförelse med hemmet vanligen erbjuder, skall lämna ett i *kvalitativt* afseende mindre värdefullt resultat, än om vederbörande finge för dess utförande välja den för honom själf lägligaste platsen och tiden. Det är för öfrigt ganska ovisst, om med en utsträckning af arbetstiden å tjänsterummet till minst sex timmar ens den *totala arbetstiden* alltid skulle ökas, alldenstund det kan befaras, att minimum och maximum härutinnan komme att för den mindre arbetsifrige sammanfalla, under det att mången, som helt visst icke skulle tveka att, där åtagandet bure frivillighetens prägel, underkasta sig ett afsevärdt längre dagsarbete, måhända svårligen skulle förmås att öfverskrida det legala minimimåttet därför.

Beträffande särskildt göromålen inom kammarkollegium, äro de i allmänhet icke af den art, att de kräfva ledamöternas närvaro å tjänsterummet utöfver den tid, som kan vara erforderlig för forskning i där förvarade äldre handlingar, för föredragning, expedition och arbetets ordnande m. m. Sedan utredningen i ett ärende blifvit verkställd, torde i de flesta fall det vara vida lättare att komma till ett omdöme om detsamma under »ostördt tankearbete» i hemmet än under en fortsatt vistelse å tjänsterummet. Också kan antagas, att tyngdpunkten af ledamöternas tjänsteutöfning, sådan den framträder i handläggningen af de mera omfattande målen och ärendena, merendels varit förlagd till arbetet i hemmen.

Den ledamot af kammarkollegium, som deltagit i kommitténs öfverläggningar, har, utan att taga afstånd från kommitténs förevarande förslag, likväl förklarat sig hysa åtskilligt tvifvel, att detsamma vore så afgjort fördelaktigt eller lämpligt. På de af denna ledamot anförda och af collegium här ofvan i viss mån vidare utvecklade skäl anser sig emellertid collegium böra afstyrka bifall till kommitténs förslag om meddelande af en föreskrift beträffande tjänstgöringen inom kammarkollegium af den lydelse, förslaget innehåller, enär, enligt collegii bestämda öfvertygelse, arbetsprodukten inom collegium skulle till såväl kvantitet som kvalitet blifva i väsentlig mån nedsatt, därest ämbetsverksamheten härstädes reglerades i enlighet med samma föreskrift. Under alla förhållanden lär anledning icke förekomma att härutinnan för collegii tjänstepersonal meddela andra bestämmelser än dem, som varda fast-

ställda för personalen inom sådana ämbetsverk, med hvilkas göromål kollegii arbete är af likartad beskaffenhet.

I nu afhandlade ämne ansluter sig kollegium i det hela till den uppfattning, som enligt protokollet öfver justitiedepartementensärenden den 10 december 1875 blifvit vid behandling af frågan om lönereglering för rikets hofrätter och krigshofrätten uttalad af dåvarande justitiestatsministern friherre Louis de Geer i följande ord: »En samvetsgrann ämbetsman arbetar så mycket hans krafter medgifva, om göromålens mängd det kräfver, men, där plikt känslan saknas, uträttas föga med hvilken tidsreglementering som helst.»

Kommitténs förslag till villkor för åtnjutande af de med ordinarie befattning inom kollegium förenade aflöningsförmåner.

Rörande frågan, huruvida det bör vara statens ämbets- och tjänstemän medgifvet att jämte ordinarie tjänst innehafva annan med lön förenad *befattning af mera enskild natur*, yttrade 1874 års löneregleringskommitté i sitt den 12 december samma år afgifna betänkande angående lönereglering vid rikets hofrätter och krigshofrätten, att sysselsättning utom statens tjänst i allmänhet icke genom särskildt stadgande varit någon förmenad. Utan tvifvel hade dock därvid varit afsedt, att befattningar af enskild natur icke finge taga tjänstemannens tid och arbetskraft i anspråk mera, än som vore förenligt med hans egenskap af statens tjänare, ehuru svårigheten att på ett fullt tillfredsställande sätt förebygga sådant hindrat en bestämd föreskrifts meddelande. Kommittén hvarken kunde eller ville hindra en statens tjänsteman med ovanligare duglighet och arbetsförmåga att ägna den tid, som tjänsten kunde för honom, mera än för andra, lämna öfrig åt enskild verksamhet, såsom utförande af enskilda uppdrag, hvarvid omsorgen att sådana bestyr icke måtte inkräkta på tjänstens fordringar ankomme icke blott på hans egen plikttrohet utan äfven och väsentligen på ett allvarligt förmanenskap.

Vid föredragning inför Eders Kungl. Maj:t den 10 december 1875 af frågan om lönereglering för hofrätterna yttrade justitiestatsministern i detta ämne, att fordringarna på statens tjänare kunde icke ställas så höga, att de icke för män med mera än vanlig arbetsförmåga lämnade någon tid öfrig för andra sysselsättningar och enskilda angelägenheter. Förbjödes dessa att använda sin lediga tid på det för dem förmånligaste

sätt, så blefve följden ingen annan, än att staten beröfvade sig de större förmågornas tjänst, ty de kunde utom densamma bereda sig bättre villkor, om till statens knappt tillmätta löner icke kunde få läggas någon biförtjänst. Det måste därför vara i statens intresse att icke förbjuda mera än hvad som verkligen inkräktade på tjänstens behöriga fullgörande. Endast den allmänna föreskrift borde meddelas, att ingen tjänsteman finge åtaga sig annan tjänstebefattning, som på något sätt vore hinderlig för hans tjänst; för öfrigt skulle det i fråga om ständiga tjänstebefattningar af mera enskild natur ankomma på pröfning af deras förenlighet med tjänsten inom ämbetsverket.

I enlighet härmed upptogs bland de villkor, under hvilka löneförmånerna enligt de på 1870-talet fastställda löneregleringar för de centrala ämbetsverken finge åtnjutas, i allmänhet den föreskriften, att med ämbete eller tjänst i dylikt ämbetsverk icke må förenas annan tjänst å rikets, Riksdagens eller kommuns stat, ej heller annan tjänstebefattning, med mindre den finnes icke vara hinderlig för fullgörande af tjänstgöringen i ämbetsverket.

Under senare tider hafva inom Riksdagen framställts olika formulerade yrkanden i syfte att begränsa tjänstemännens rätt att bredvid statstjänsten innehafva andra befattningar. I detta afseende tillåter sig kollegium erinra om en vid 1903 års riksdag i Andra Kammaren väckt motion, hvori hemställdes, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Eders Kungl. Maj:t, efter nödig utredning, för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen om aktiebolag den 28 juni 1895, hvarigenom ämbetsmäns rätt att vara styrelseledamöter eller revisorer i aktiebolag i lämplig omfattning inskränktes. I afgifvet utlåtande (n:o 31) yttrade lagutskottet med anledning af nämnda motion, bland annat, att uppenbarligen skulle det föreslagna stadgandet innebära ett ganska kännbart ingrepp i ämbetsmännens handlingsfrihet och rätt att förfoga öfver sin egendom. Om ämbetsmän icke finge såsom styrelseledamöter deltaga i aktiebolags förvaltning och såsom revisorer öfvervaka densamma, skulle däraf i många fall följa, att de kände sig obenägna att nedlägga penningar i dylika företag och alltså vore i viss mån uteslutna från en möjlighet till penningplacering, hvilken i våra dagar hörde till de mest anlitade. Särskildt tryckande skulle denna inskränkning blifva för ämbetsmän, hvilka redan vore delägare i dylika företag eller erhöles sådan andel annorledes än genom ett därpå riktadt aftal, exempelvis genom arf eller gifte. Äfvenledes torde det vara oförnekligt, att inskränkningen, om densamma finge en tämligen vidsträckt omfattning, skulle medföra

svårigheter såväl för affärsvärlden som för det stora antal ämbetsmän, hvilka, särdeles i yngre år, icke åtnjöte sådan aflöning af staten, att det skäliggen borde förmenas dem att genom biförtjänster förbättra sin ekonomiska ställning, i den mån sådant läte sig göra, utan att deras plikter mot staten försumrades. Affärsvärlden skulle gå miste om arbetskrafter, af hvilka den haft nytta och som åtminstone under den första tiden säkerligen icke lätt skulle kunna ersättas, och ämbetsmännen skulle utestängas från ett verksamhetsfält, där biförtjänster kanhända lättast varit att erhålla. Jämväl från statens synpunkt skulle en alltför sträng begränsning af ämbetsmännens möjlighet att erhålla biförtjänster kunna inverka ofördelaktigt, därigenom att allt flera af ekonomiska skäl afhöles från att söka anställning i statens tjänst. Dessutom förefölle det mindre foljdriktigt att, om man ville vinna det ändamål, motionären åsyftat, förbjuda ämbetsmännen endast att vara styrelseledamöter eller revisorer i aktiebolag, då ämbetsmän i lika hög grad kunde vara intresserade i andra affärsföretag och deras intresse för dylika företag lika väl kunde framkallas af andra anledningar. Ehuru möjligt kunde vara att ämbetsmännens deltagande i affärslifvet sträckt sig längre, än som varit lämpligt och riktigt, ansåge utskottet sålunda, att motionärens förevarande framställning icke borde föranleda till någon Riksdagens åtgärd, hvarom hemställen jämväl gjordes. Utan votering biföll Första Kammaren hvad utskottet hemställt, hvaremot Andra Kammaren, likaledes utan votering, godkände ett under öfverläggningen framställt yrkande, att Riksdagen med anledning af motionen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i hvad mån ämbetsmäns rätt att vara styrelseledamöter eller revisorer i aktiebolag kunde begränsas, samt för Riksdagen framlägga de förslag till lagbestämmelser, hvartill denna utredning kunde föranleda.

Nu förevarande löneregleringskommitté (del I sid. 106—109) förklarar sig omfatta den åsikt, som vid olika tillfällen och särskildt från Riksdagens sida gjorts gällande därom, att staten borde äga att å sina tjänare, där dessa aflönades på ett tillfredsställande sätt, ställa det anspråk, att åtminstone i regel deras tid och krafter helt ägnades åt dem anförtrödda befattningar, hvarför äfven dessa befattningar borde så ordnas, att de i allmänhet fullt kräfde sin man. Gifvet vore emellertid, att, då fordringarna å statstjänarnas arbetsförmåga ej finge ställas högre, än att de i regel kunde utan oskälig ansträngning fyllas, för en och annan med större arbetsförmåga och arbetsifver utrustad person kunde blifva åtskillig tid öfrig äfven för andra göromål, men detta borde, om stats-tjänsten så ordnades, som ofvan antydts, och behörigen sköttes, blifva

undantagsfall. Det vore ej lämpligt eller utförbart att meddela ett ovillkorligt förbud mot förening med ordinarie statstjänst af andra tjänstebefattningar eller uppdrag, men nödigt vore, att, till förekommande i möjligaste mån af missbruk, nuvarande föreskrifter i ämnet fullständigades och skärptes; och borde dylik förening kunna medgifvas allenast i särskilda fall samt på grund af förekommande omständigheter. I anslutning härtill har kommittén, hvad kammarkollegium angår, hemställt (del II sid. 96), att för åtnjutande af de med ordinarie befattning inom kollegium förenade aflöningsförmåner måtte stadgas, bland andra, det villkor, att med dylik befattning ej må förenas vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är med Kungl. Maj:ts oktroj försedt eller blifvit såsom aktiebolag registrerad, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning af hvad slag som helst, så framt ej i särskilda fall, hvad angår chef eller ledamot, Kungl. Maj:t och, hvad angår innehafvare af annan befattning, kollegium på grund af förekommande omständigheter och efter pröfning, att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt å tjänstgöringen i kollegium, finner sådant uppdrag eller sådan tjänstebefattning kunna få tills vidare bibehållas eller mottagas.

Utan all fråga är det ett fullt befogadt anspråk från statens sida, att, om staten på ett tillfredsställande sätt aflönar sina tjänstemän, dessa äfven skola, där så erfordras, helt ägna sin tid åt statstjänsten. För den större arbetskraften och dugligheten kan emellertid, såsom påpekats, vid det behöriga skötandet af en tjänst, afpassad för personer med vanlig arbetsförmåga och skicklighet, uppkomma någon tid af ledighet; hvarförutom, såsom kommittén (del I sid. 120) erinrat, tjänstegöromålen särskildt inom första lönegraden ofta äro af den art, att hemarbete ej gärna eller åtminstone ytterst sällan kan ifrågakomma, hvadan för innehafvare af dylika befattningar arbetstiden å tjänsterummet tillika utgör den totala arbetstiden i tjänsten. På den tid, som sålunda af en eller annan anledning blifver ledig, lär staten icke rimligtvis kunna göra anspråk. Det synes då böra vara tjänstemannen, likasom hvarje annan fri medborgare, i regel tillätet att använda den förmögenhet, han till äfventyrs kan äga, äfvensom sin återstående arbetskraft på sätt honom lämpligast synes, således äfven på privata affärsföretag, om det lyster honom.

Allmänt erkänt torde vara, att en utbildning under det praktiska lifvets bestyr är en synnerligen god förskola för lösningen äfven af ämbetsmannens uppgifter. Vid sådant förhållande lär det vara mindre följdriktigt att söka utesluta ämbetsmannen från aktivt deltagande i det

lif, hvars företeelser han på grund af sin ämbetsställning kan få sig ålagdt att bedöma och reglera. Äfven kommittén (del I sid. 150) har framhållit, hurusom »den närmare praktiska beröring med befolkningen och bekantkap med dess åskådningssätt, hvartill tjänstgöringen inom ortförvaltningen gifver tillfälle, för den blifvande tjänstemannen inom centralförvaltningen skulle varda af mycken betydelse för ett godt fullgörande af hans ämbetsgerning».

Man här emellertid — inom Riksdagen — ifrågasatt, om icke den grannlaga ställning, statens ämbets- och tjänstemän intaga i samhället, kräfde inskränkning uti rätten för dem att ägna sig åt privata uppdrag. Särskildt har man (motion n:r 117 inom Andra Kammaren vid 1903 års riksdag) antydtt, att ämbetsmännens deltagande i affärslifvet innebure en verklig fara för deras opartiskhet i tjänsteåliggandena, i all synnerhet när det gällde den högre administrationens ämbetsmän. Nutidens mångsidiga, omfattande, i de mest olika förhållanden ingripande affärsintressen bragte med nödvändighet de stora ekonomiska sammanslutningarna i permanent kontakt med landets administration. En ämbetsman, som själf hade ett måhända alldeles liknande intresse att för sitt bolag bevaka, som det ett sökande bolag ville hafva främjadt, kunde endast med svårighet iakttaga fullständig opartiskhet i sitt görande och låtande. Åtminstone kunde allmänheten knappast bringas att tro detta, och däraf skulle hans auktoritet lida afbräck, äfven om hans beslut verkligen leddes endast af rena afsikter.

Obestridligen innehåller detta tal en viss sanning. Men om staten af farhåga för de frestelser, i hvilka ämbetsmännen kunna genom sin ställning till privata företag komma, skulle utesluta dem från all närmare beröring med dylika, vill det synas som om, utan verkligt gagn, en alltför stor stränghet blefve tillämpad. En sådan åtgärd vare nämligen till sin påföljd helt visst mycket litet verkande, så länge medlemmar af ämbetsmannakåren icke kunna förhindras att placera penningar i ekonomiska företag, och då i allt fall en oredlig ämbetsman icke lär sakna utväg att genom de beslut eller åtgärder, han å ämbetets vägnar fattar eller vidtager, främja egna och andras enskilda intressen.

Kommittén har icke velat föreslå ovillkorligt förbud mot förening med statstjänst af enskild befattning eller uppdrag, men anser dock en sådan förening böra endast undantagsvis medgifvas. I sådant afseende erinrar kommittén, huruledes en statens tjänsteman kan med mera afsevärdt belopp vara intresserad i något bolag. Då det icke bör förmenas honom, mer än hvarje annan medborgare i dylikt fall, att vaka öfver skötseln af sin sålunda placerade förmögenhet, kan det, enligt kommitténs

åsikt, stundom vara erforderligt, att han intager plats i bolagets styrelse, naturligtvis under förutsättning att sådant ej inverkar hinderligt på det behöriga fullgörandet af statstjänsten. Skall detta exempel tagas till ledning vid afgörandet af frågan, om tillstånd för tjänsteman att åtaga sig enskildt uppdrag bör i förekommande fall meddelas, torde alltför stort spelrum gifvas åt den tillfälligheten, att tjänsteman äger större enskild förmögenhet, och utslaget skulle i sådan händelse gifvas till förmån för den, som, mindre än den obemedlade ämbetsbrodern, kan vara i behof af biinkomster.

I den mån det ifrågasatta förbudet har till syfte att förebygga en konflikt mellan personers ämbetsplikter och deras ekonomiska intressen, lärers åtskillnad böra göras mellan, å ena sidan, de högsta och högre ämbetsmännen, hvilka på grund af sin ställning deltaga i eller kunna inverka på vederbörande myndighets beslut, samt, å andra sidan, tjänstemän af en sådan grad, att de äro utan allt inflytande härutinnan. Ur angifna synpunkt kan, efter kollegii förmenande, ej finnas något som helst skäl att utesluta dessa senare från deltagande i förvaltningen af ett aktiebolags angelägenheter. För öfrigt äro väl endast få bolag här i hufvudstaden af den beskaffenhet, att de vid andra tillfällen än fullgörandet af vissa anmälningssplikter träda i beröring med de administrativa myndigheterna. Slutligen torde icke alldeles böra förbises betydelsen däraf, att ämbetsmannen genom deltagandet i praktiska bestyr vinner någon omväxling i sin mera uteslutande teoretiska verksamhet, likasom att genom ämbetsmannens samarbete med affärsvärldens initiativkraftiga män den fara säkrast torde kunna förebyggas, att, såsom kommittén uttrycker saken, »i många fall hans arbete i tjänsten varder blott ett mer eller mindre rutinmässigt afhjälpande af inkommande ärenden, utan det sinne eller intresse för initiativ, som är så viktigt för främjandet af en sund och god utveckling inom det område, till hvilket tjänsten hör.»

Under återopande häraf och af hvad i denna fråga anförts dels af justitiestatsministern till statsrådsprotokollet den 10 december 1875 och dels af lagutskottet vid 1903 års riksdag, tillåter sig kollegium i underdånighet uttala den mening, att kommitténs nu omhandlade förslag ej torde rätt väl tillgodose billighetens fordringar.

Men om det således kan anses innebära en onödig stränghet, att en tjänsteman skulle vara nödgad utbedja sig tillstånd till hvad som helt visst är hans naturliga och ursprungliga rättighet, nämligen att mottaga en befattning eller ett uppdrag, som han förmenar hvarken inkräkta på det behöriga fullgörandet af hans tjänst eller eljest ofördelaktigt inverka på hans ställning såsom tjänsteman, torde det likväl

vara fullkomligt i sin ordning, att han lämnar vederbörande under rättelse om befattning eller uppdrag, som han mottagit, på det att, ur angifna synpunkter, erforderlig kontroll må kunna utöfvas. Kollegium får därför i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t, med ändring af förevarande bestämmelse, täcktes i nåder föreskrifva, att innehafvare af ordinarie befattning i kammarkollegium, som mottagit uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är med Kungl. Maj:ts oktroj försedt eller blifvit såsom aktiebolag registrerad, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag, eller annan tjänstebefattning af hvad slag som helst, skall sådant skriftligen anmäla, chef eller ledamot hos Kungl. Maj:t och innehafvare af annan befattning hos kollegium, samt vara skyldig att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning frånträda, därest, hvad angår chef eller ledamot, Kungl. Maj:t och, hvad angår innehafvare af annan befattning, kollegium på grund af förekommande omständigheter finner uppdraget eller tjänstebefattningen inverka hinderligt å eller icke lämpligen böra förenas med tjänstgöringen i kollegium.

Med afseende å villkoren för att innehafvare af ordinarie befattning i kammarkollegium skall komma i åtnjutande af *ålderstillägg*, har kommittén (del II sid. 98) hemställt, bland annat, om meddelande af den föreskrift, att innehafvaren af den befattning, hvarom fråga är, skall hafva »med godt vitsord bestridt sin egen eller på grund af förordnande annan statens tjänst». Förebilden till denna villkorsbestämmelse uppgifver sig kommittén (del I sid. 114) hafva hämtat från de genom nådiga kungörelserna den 6 juni 1902 utfärdade aflöningsreglementen för tjänstemän och betjante vid post- och telegrafverken.

Nu gällande, den 14 november 1879 kungjorda villkor för åtnjutande af de från 1880 års början fastställda nya löneförmåner för kammarkollegium göra medgifvandet af ålderstillägg icke beroende af något vitsord i fråga om tjänstgöringen. Emellertid hade 1874 års löne-regleringskommitté i sina tidigaste afgifna betänkanden — nämligen beträffande hofrätterna, kammarkollegium, statskontoret samt mynt- och kontrollverken — uttalat den mening, att såsom villkor för åtnjutande af löneförhöjning efter viss tids tjänst den bestämmelse borde meddelas, att vederbörande ämbetsverk eller, beträffande de med kunglig fullmakt försedda tjänstemännen, Kungl. Maj:t, efter anmälan af ämbetsverket, skulle pröfva tjänstemannen vara genom fortsatt tjänstgöring och därunder ådagalagd fortfarande duglighet och välförhållande förtjänt af löneförhöjning. Till stöd härför anförde kommittén, att upp-

flyttning till högre lön efter vissa tjänsteår borde betraktas, icke såsom en vid tjänstens erhållande vunnen rättighet, utan endast såsom en förmån, hvilken genom verklig tjänstgöring samt därvid visad duglighet och välförhållande kunde förvärfvas. Det skulle eljest kunna inträffa, att den, som längre tid af hvarjehanda anledningar undandragit sig tjänstgöring, den, som begått tjänstefel af sådan beskaffenhet, att det måste frångå honom anspråket att anses såsom en ordentlig och plikt-trogen tjänsteman, den slutligen, som blifvit oförmögen att vidare för-rätta tjänsten, skulle, lika väl som den träget och ordentligt tjänst-görande, erhålla åldersförhöjning. Att detta icke skulle öfverensstäm-ma vare sig med ändamålet för lönetilläggen eller med det allmännas rätt-mätiga kraf, att ökade förmåner ej skola vinnas utan fortsatt upp-fyllande af åtagna skyldigheter, torde ligga i öppen dag.

Mot den ifrågasatta bestämmelsen inlades gensaga af hofrätterna och kammarkollegium, därvid androgs, bland annat, att, då grunden för ålderstillägget vore att söka dels däruti, att ämbets- eller tjänstemannen under de första åren i graden måste åtnöja sig med en lägre aflöning, än som, i händelse den ej vore fördelad i vissa åldersklasser, borde tillkomma honom, dels uti ämbets- eller tjänstemannens ökade behof med åren genom familjens tillväxt, denna förhöjning i aflöningen syntes böra tillkomma ämbets- eller tjänstemannen såsom en vid befattningens erhållande tillförsäkrad rättighet, men icke såsom en förmån, hvilken skulle vara beroende af vederbörande förmäns eller ämbetsbröders god-tyckliga pröfning; att den själfständighet, som utmärkte Sveriges äm-bets- och tjänstemannakår, skulle äfven till allmän och enskild skada kunna lida afbräck, om en påräknad löneförhöjning gjordes beroende af en sådan pröfning, som kommittén föreslagit; att för den af kom-mittén antagna händelse, att någon tjänsteman skulle under längre tid »af hvarjehanda anledningar undandraga sig tjänstgöring», funnes fullt tillräckligt korrektiv i det laga ansvar, som för dylik försummelse efter rannsaking och dom drabbade tjänstemannen; att, då kommittén vidare antagit, att ålderstillägget borde förnekas den tjänsteman, som »begått ämbetsfel af sådan beskaffenhet, att det måste frångå honom anspråket att anses såsom en ordentlig och plikttrogen tjänsteman», borde där- emot erinras, att ett sådant fall icke med säkerhet torde kunna anses vara för handen förr, än det högsta ansvaret för ämbetsfel, nämligen afsättning, skulle mot den försumlige användas, och i sådan händelse förfölle af sig själf all fråga om ålderstillägg; att, om det åter vore kommitténs mening, att förlusten af ålderstillägget skulle kunna an-vändas såsom påföljd för försummelser, hvilka icke vore af beskaffenhet

att kunna medföra laga ansvar, så skulle den af kommittén uppställda sats leda till införande af en för svenska rättsbegrepp dittills främmande disciplinärmyndighet öfver ämbetsmannakåren; att det för öfrigt icke torde vara så obilligt, som kommittén ansett, att den, »som blifvit oförmögen att vidare förrätta sin tjänst», likväl erhöles ålderstillägg, ty en sådan oförvållad olycka komme i allt fall att drabba hårdt nog genom förlusten af tjänstgöringspenningarna; samt att, därest något stadgande, att en vårdslös, försumlig eller oskicklig tjänsteman icke finge åtnjuta ålderstillägg, funnes lämpligt eller erforderligt, detsamma torde böra uppställas såsom undantag från regeln att tjänsteman efter viss tids tjänst ägde tillträda löneförhöjning, och kunde i sådant afseende stadgas, att löneförhöjning efter viss tids tjänst må tillträdas, därest icke ämbetsverket eller, för de med kunglig fullmakt försedda, Kungl. Maj:t, efter anmälan af ämbetsverket, pröfvar tjänstemannen genom underlåten tjänstgöring eller bristande duglighet hafva gjort sig förlustig af denna förmån.

Då justitiestatsministern den 10 december 1875, på sätt förut blifvit omförmäldt, inför Eders Kungl. Maj:t föredrog frågan om löne-reglering för hofrätterna, yttrade han beträffande kommitténs förslag om grunderna för ålderstillägg, bland annat, att han ansåge det olämpligt att göra dem beroende af en särskild pröfning för hvarje gång af ådagalagd duglighet och välförhållande, samt att, hvad särskildt anginge hofrätternas ledamöter, det icke vore tjänligt, att de skulle själfva hos Kungl. Maj:t göra anmälan om sina egna ämbetsbröders duglighet och välförhållande eller att den, som förklarades af brist på duglighet och välförhållande icke komma i åtnjutande af ålderstillägg, likväl tillätes att fortsätta med alldeles samma tjänstgöring. Någon sådan bestämelse, som af kommittén ifrågasatts, ingick icke heller bland de af Eders Kungl. Maj:t föreslagna och af Riksdagen godkända villkor för åtnjutande af de nya löneförmånerna i rikets hofrätter. Efter afgifvandet af förslagen till löne-reglering för ofvan omförmälda ämbetsverk afstod också 1874 års kommitté från att påyrka upptagandet af förenämnda villkor för erhållande af ålderstillägg.

Giltigheten af de skäl, som vid föregående löne-regleringar af olika myndigheter sålunda anförts mot förslaget att göra ålderstilläggen beroende af en särskild pröfning för hvarje gång af ådagalagd duglighet och välförhållande, torde ej heller nu kunna underkännas. Af sådan anledning och då förevarande löne-regleringskommitté icke antydte hvem som skulle, i de olika fallen, meddela det erforderliga vitsordet om tjänstgöringens beskaffenhet, får kollegium i underdånighet afstyrka bifall

till kommitténs förslag, att uppflyttning till högre lön genom ålderstillägg må äga rum, endast så framt vederbörande i afseende å sin föregående tjänstgöring undfått »godt vitsord».

Kommitténs förslag till organisation af collegium.

Likasom collegium icke kunnat biträda kommitténs hemställan, att, med undantag för vissa särskildt angifna mål och ärenden, den collegiala formen för ärendenas handläggning i kammarkollegium skulle upphöra och beslutanderätten öfverlämnas åt verkets chef, kan collegium icke heller understödja kommitténs förslag (del II sid. 108), att collegii blifvande chef skulle benämnas *generaldirektör*, utan lär den inom verk med collegial förvaltningsform förekommande presidenttiteln böra bibehållas för collegii chef.

Genom den begränsning af kammarkollegii ämbetsverksamhet, som till följd af senare tidens lagstiftning inträdt och därutöfver af kommittén föreslagits, skulle, såsom kommittén beräknat, för en af collegii rotlar de densamma nu påhvilande mål så godt som helt och hållet försvinna, för en annan till stor del bortgå, samt afsevärda lättnader beredas äfven öfriga rotlar. Utom den sålunda vunna direkta minskningen i ledamöternas föredragningssskyldighet måste ock — yttrar kommittén vidare — till dylik minskning leda förslagen angående åliggande för chefen att föredraga befordrings- med flera mål samt, om än i ringare grad, angående en i viss mån förenklad behandling af collegii ekonomiska angelägenheter. Med afseende å det ledamöterna påhvilande föredragningsarbetet vore vidare att beakta den ökning i arbetsprodukten, som måste blifva en följd såväl i någon mån däraf, att den nu brukliga inskränkningen i föredragningssskyldigheten under de tre första veckorna af året och under veckan efter påsk komme att upphöra, som ock än mera af den föreslagna begränsningen af den collegiala formen. En väsentlig lättnad i ledamöternas arbete borde ock beredas genom inskränkning i rubrik- och recitskrifningen samt, ehuru i mindre mån, genom andra föreslagna förenklingar i formerna för ärendenas behandling och i arbetssättet, likasom utsträckning i arbetstiden borde jämväl med afseende å ledamöterna framkalla en ökad arbetsprodukt. På grund af alla dessa berörda och af kommittén i dess betänkande närmare utvecklade omständigheter hyste kommittén den bestämda öfvertygelsen, att det arbete i kammarkollegium, som efter genomförande af kommit-

téns förslag skulle komma att hvila på ledamöterna, kunde utföras af ett vida mindre antal än det nuvarande. Enligt af kommittén verkställda beräkningar skulle antalet ärenden, som komme att kvarstå hos collegium samt till beredning och föredragning hvila på ledamöterna, icke blifva större, än att de, fördelade på tre ledamöter, skulle ungefärligen motsvara det antal, som nu fölle på hvar och en af de sex kammarråden. Äfven om ett kvantitativt mätande af arbetsbördan icke kunde grunda ett fullt riktigt bedömande af densamma, torde dock med hänsyn därjämte till de förenklingar i arbetssättet, som af kommittén föreslagits, med full trygghet kunna antagas, att, äfven kvalitativt taget, för utförande af det ledamöterna framdeles påhvilande arbetet ett antal af *tre ledamöter vore fullt tillräckligt*. I enlighet härmed har kommittén (del II sid. 111) hemställt, att ledamöternas antal i kammarkollegium skulle bestämmas till tre, hvilka, under fortfarande benämning af kammarråd, skulle vara chefer hvar för sin af kollegii tre byråer.

Åtskilliga af de förslag, kommittén framställt i syfte att minska göromålen och därmed arbetskrafterna inom kammarkollegium, hafva synts collegium beaktansvärda. I detta afseende tillåter sig collegium framhålla, hurusom collegium icke haft något att erinra mot kommitténs förslag: att collegium skulle befrias från pröfningen af besvärsmål angående deltagande i nybyggnad och reparation af allmänna byggnader, angående kronofjärdingsmansbesvärets utgörande, angående vissa kamerala och allmänna hushållningen rörande frågor samt angående anläggning af och frihetsår för kronobyggen (del II sid. 30); att till allmänna domstolarna skulle öfverflyttas den pröfning af mål angående prästerskapets, folkskolelärares med flere befattningshafvandes löningsrättigheter, som dittills tillkommit administrativa myndigheter (sid. 36); äfvensom att från collegium skulle borttagas dels pröfning och afgörande i första hand af frågor om bortförande af foder från de under kollegii vård och inseende ställda hemman och lägenheter (sid. 40), dels ock dess befattning i afseende å vissa landsstatstjänster m. m. (sid. 43). Icke heller har collegium gjort någon invändning mot kommitténs förslag om vissa förenklingar inom kollegii arbetsområde, såsom i formerna för besvärsmålen förberedande behandling (sid. 62), för ärendenas registrering och protokollsföringen m. m. (sid. 77) och för handläggningen af kollegii ekonomiska angelägenheter (sid. 92). Hvad kommittén yttrat och hemställt om förenklingar i arbets- och skriftsätt inom collegium, särskildt rubrik- och recitskrifningen (sid. 78—81), förtjänar äfven att tagas i allvarligt öfvervägande; och lärer collegium ej underlåta att härutinnan

vidtaga de åtgärder, som »må befinnas ändamålsenliga och verkställbara».

Med anledning af grundskatternas fullständiga afskrifning och indelningsverkets upphörande hafva dessutom vissa mål redan frångått kollegium. I sitt den 23 maj 1902 afgifna underdåniga utlåtande, föranledt af nådiga cirkuläret den 25 oktober 1901, har kollegium emellertid framhållit, att dessa mål i medeltal för de då senast förflutna tre åren uppgått till endast 201 samt i allmänhet varit af så enkel beskaffenhet, att de kunnat utan större tidsutdräkt eller besvär af kollegium slutbehandlas. Detsamma gäller om de förut omförmälda foderförsäljnings- och landsstatsmålen, de s. k. expeditionssakerna samt kollegii ekonomiska angelägenheter. Den lättnad, kollegium rönt eller skulle röna genom befrielse från eller förändrad behandling af de nämnda och liknande ärenden, torde ej böra öfverdrifvas. Kommittén har också betonat, att uteslutande vikt ej må läggas å målens antal. Den tyngd, hvarmed vissa mål belasta förvaltningen, och den lättnad, som denna genom deras frånskiljande skulle vinna, är, såsom jämväl särskilda utskottet vid 1868 års riksdag (betänkande n:r 1, sid. 41) påpekat, ingalunda att uppskatta efter förhållandet af deras antal till antalet öfriga mål; säkerligen funnes många, som måste taga lika mycket tid och krafter i anspråk, som femtio andra tillsammans. Af detta senare slag äro många af de nu omhandlade målen.

I allmänhet hafva inom kollegium ifrågavarande mål och ärenden kunnat öfverlämnas till *notarierna* för beredning och uppsättning, utan att de förorsakat föredraganden något egentligt besvär. Af förenklingsarna inom kollegii arbetsområde kommer, på sätt äfven blifvit af kommittén framhållet, en stor del, såsom inskränkningen i afseende å ärendenas registrering, protokollsföringen m. m., att medföra tidsvinst hufvudsakligen för kollegii underordnade tjänstemän och endast i mindre mån lättnad för ledamöterna. Vid öfvervägande af dessa och andra af kommittén påpekade omständigheter har kollegium trott sig kunna biträda kommitténs hemställan (sid. 119), att antalet notarier i kammarkollegium må bestämmas till sex eller således minskas med fyra.

Största lättnaden i kollegii arbetsbörda skulle uppenbarligen vinnas genom ett bifall till kommitténs förslag (sid. 26) om afskiljande från handläggning i kammarkollegium, såsom andra instans, af besvärsmålen rörande kommunikationsväsendet. På förut anförda grunder har emellertid kollegium icke kunnat biträda detta förslag. De mål åter, som enligt kommitténs och kollegii samstämmiga åsikt borde från kollegium öfverflyttas antingen till Kungl. Maj:t eller till annan förvaltningsmyndighet

än kollegium eller till de allmänna domstolarna, betunga icke till något afsevärdt antal kollegium, såsom kommittén äfven erinrat, och hafva med hänsyn till lättandet af kollegii arbetsbördorna ringa betydelse.

För den händelse Eders Kungl. Maj:t fäster nådigt afseende å hvad kollegium i det föregående anført beträffande de olika af kommittén framställda förslag angående begränsningen af omfånget för kollegii ämbetsverksamhet samt angående sättet och ordningen för ärendenas behandling inom kollegium, lärar, hvad *ledamöternas* arbete angår, åtminstone icke någon minskning vara att emotse. Anledningen härtill är helt naturlig. Folkmängdens tillväxt och kulturens utveckling i ett land måste ju ställa i alla afseenden ökade kraf på administrationen, i det att ärendena blifva flera samt mera invecklade och svårlösta. »Oversägligt är», säger också kommittén (del I sid. 152), »att med samhällsbehofvens utveckling statsmyndigheternas arbetsbördorna ökas, och lika visst är, att den kommer att i framtiden än mer ökas».

Till följd af ändringarna i beskattningsväsendet och den kamerala lagstiftningen i öfrigt hade visserligen en nedgång i målens antal inom kammarkollegium åtminstone för innevarande år kunnat förväntas. Men icke ens detta har inträffat. Ty under det att intill den 29 april 1903 till kollegium inkommit 748 mål, uppgår antalet inkomna mål samma dag i år till 903, hvilket under närmare fyra månader utgör en ökning med 155.

Kollegium har redan i förenämnda underdåniga utlåtande den 23 maj 1902 antydt, hurusom en ökning af dess arbetsbördorna skulle förledas af prästlöneregleringskommitténs förslag beträffande den kyrkliga indelningen och organisationen samt af det ifrågasatta upprättandet af nya jordeböcker. Efter den tiden har prästlöneregleringskommittén den 19 juni 1903 framlagt åtskilliga, till kollegium för afgifvande af underdåniga utlåtanden den 12 februari 1904 remitterade förslag, bland dem förslag till lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför äfvensom förslag till lag angående reglering af prästerskapets aflöning. Äfven den ytligaste blick på dessa senare förslag upplyser, huruledes, för den händelse de läggas till grund för ny lagstiftning i de ämnen, som af dem behandlas, kollegii verksamhet skulle i mycket omfattande grad och för en längre tid tagas i anspråk för realiserandet af de syften, denna lagstiftning afser att främja. Under alla förhållanden måste nya löneregleringar för prästerskapet inom kort uppgöras, enär af de nu gällande 1,365 regleringarna de första förfalla år 1914. Prästlöneregleringskommittén har föreslagit, att ny lönereglering för pastorat skall tillämpas under tjugu eckle-

siastikår, räknade från det, då förut fastställd lönereglering upphör att gälla, och motiverar i sitt betänkande IV, sid. 97, berörda förslag på följande sätt: »I anseende till de numera hastigt inträdande förändringar på alla områden har det synts kommittén lämpligt, att tiden för regleringarnas giltighet sålunda begränsas, i jämförelse med den afsevärdt längre tid, hvarunder föregående regleringar ägt gällande kraft. De uppgjorda lönestaterna kunna sålunda underkastas revision och däri göras erforderliga jämkningar, innan alltför stort missförhållande uppkommit mellan, å ena sidan, aflöning samt, å andra sidan, ämbetsåligganden och lefnadskostnaderna i orten.» Det ökade arbete, som för uppgörande af nya löneregleringar oundvikligen kommer att påläggas kollegium, är, med hänsyn till det anförda och såvidt nu kan bedömas, ingalunda af »öfvergående beskaffenhet» och måste därför »läggas till grund för beräkning af behovet utaf ordinarie arbetskrafter hos kollegium».

Huru under alla sålunda angifna förhållanden någon minskning i nuvarande antalet af kollegii ledamöter skall kunna vidtagas är icke möjligt för kollegium att inse, för den händelse nämligen, på sätt kollegium framhållit i underdåniga utlåtandet den 23 maj 1902, det makt-påliggande arbete, som åligger kollegium, eller den mångfald af allsidiga samt vidlyftiga och tidsödande utredningar, som af verket fordras, skall kunna behörigen utföras. Kollegium nödgas alltså i underdånighet afstyrka bifall till förslaget om indragning af ledamotsplatser i ämbetsverket.

Vid en granskning af de *aktuarien* enligt kollegii instruktion tillhörande åligganden har kommittén funnit, att dessa i följd af grundskatternas afskrifning och indelningsverkets upphörande väsentligen inskränkts eller komme att inskränkas. Behovet af arbetskrafter i kammararkivet har däremot synts kommittén icke för närvarande tillräckligt tillgodosedt, hvarför kammararkivets ordinarie arbetskrafter måste ökas, därest arkivets skötsel icke, till skada för det allmänna, skulle varda försummad. Under sådana förhållanden har kommittén, ehuru aktuarietjänsten icke vidare ansetts behöflig med afseende på de göromål, som enligt gällande instruktion äro densamma tillagda, funnit sig icke kunna föreslå indragning af denna tjänst, utan tillstyrkt, att densamma fortfarande borde bibehållas, men såsom en arkivtjänst. Med berörda tjänst borde, enligt kommitténs mening, förbindas de åligganden, som tillhöra en biträdande arkivarie; och skulle denne särskildt hafva att på kollegii anmodan eller enskilda personers begäran verkställa undersökningar och utredningar i afseende å de handlingar, med

hvilka han hade befattning. Till yttermera betecknande af hans nyss-nämnda egenskap syntes jämväl hans benämning böra utbytas mot en annan, t. ex. andra arkivarie. Kommittén har alltså hemställt, att den tjänsteman af första graden, som enligt gällande instruktion är afsedd för bestridande af aktuarietjänst i kammarkollegium, måtte bibehållas för uppehållande af en biträdande arkivariebefattning med den förändring i tjänstealligganden och benämning, som däraf påkallades (del II sid. 117).

Till fullo delar collegium kommitténs åsikt, att arbetskrafterna i kammararkivet behöfva förstärkning. Då emellertid, såsom kommittén erinrat, fråga uppstått icke blott om en förändrad lokal för detta arkiv utan äfven om öfverflyttande till riksarkivet af vårderna om kammararkivet, men dessa frågor — hvilka redan gjorts till föremål för Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet — ännu icke vunnit sin lösning, har collegium ej ansett sig, åtminstone i detta sammanhang, kunna göra någon underdånig framställning om förstärkning af arbetskrafterna i kammararkivet. Icke heller har collegium ansett sig böra ingå i närmare pröfning af de utaf kommittén framkastade spörsmål om bestämmande af en viss tidsgräns mellan kammararkivets och aktuariiekontorets handlingar samt om afskiljande af en del handlingar från kammararkivet.

För collegium är det ej fullt tydligt, i hvilken mån aktuarien skulle kunna vara arkivarien till någon hjälp i dennes arbete, då ju kammararkivet inrymmes i en helt annan lokal än collegium, uti hvars ämbetslokal däremot aktuarien har sin verksamhet och de under hans vård stående handlingar förvaras. Men äfven om lokala hänsyn ej talade emot den af kommittén föreslagna anordning, anser collegium hinder för densamma möta ur andra synpunkter.

Dagligen måste nämligen kollegii ledamöter och dess öfriga personal äga tillgång till de på spridda ställen inom kollegii lokal förvarade handlingar, som tillhopa utgöra aktuariens arkiv. Dennes tjänsteåtgärder påkallas således mycket ofta för kollegii räkning, och vore det af denna anledning i hög grad olämpligt, om han någon längre tid på dagen skulle vistas utom sitt kontor. Men äfven allmänheten begagnar sig i ganska stor omfattning af aktuariens biträde för vinnande af upplysningar ur arkivhandlingarna, för erhållande af därpå grundade utredningar, för tagande af afskrifter, hvilka sedermera skola bestyrkas m. m. Af högsta vikt för framgången af forskningsarbetet i såväl kollegii som allmänhetens intresse är naturligtvis också, att

samtliga handlingar, såsom det heter i § 24 af kollegii instruktion, »efter register i god ordning hållas».

Enligt kollegii mening kräfvades för dessa olika bestyr och hvad eljest ännu återstår af aktuariens tjänsteåligganden en särskildt anställd person. Om, på sätt kommittén antydt, det ålades personalen å den byrå inom kollegium, till hvilken frågor om jordeboksväsendet borde höra, att besörja de göromål, som enligt instruktionen fortfarande tillkomma aktuarien, skulle en sådan förändring icke innebära något annat, än att personalen å samma byrå måste ökas. Kollegium kan alltså icke understödja kommitténs förevarande förslag i vidsträcktare mån, än att kollegium hemställer, det Eders Kungl. Maj:t, vid utfärdande af ny instruktion för ämbetsverket, täcktes meddela föreskrift därom, att aktuarien skall, i den mån öfriga göromål å aktuarietkontoret sådant medgifva, på kollegii anmodan eller enskilda personers begäran verkställa undersökningar och utdrag ur jordeböcker och öfriga handlingar, som han till förvar mottagit, samt, då kollegium undersökningen befallt, afgifva det yttrande i frågan, som däråf föranledes.

Såsom representanten för kammarkollegium framhållit inom kommittén, torde för uppässningen i kammararkivet böra beräknas två ordinarie vaktmästare och för uppvaktning i kollegii lokal tre sådana, förutom förste vaktmästaren. Kollegium kan därför lika litet som denne dess ledamot biträda kommitténs förslag (del II sid. 120) om inskränkning af antalet vaktmästare, utan anser, att vaktbetjäntpersonalen hos kollegium, kammararkivet inberäknadt, bör bibehållas vid sitt nuvarande antal, eller en förste vaktmästare samt fem vaktmästare.

Aflöningar och pensionsbelopp m. m.

Då kommittén funnit sig i statens intresse böra för personalen inom de centrala ämbetsverken föreslå skärpta bestämmelser i afseende å förening med ordinarie statstjänst af andra befattningar eller uppdrag samt tillika förorda en utsträckning af den dagliga tjänstgöringstiden inom nämnda verk, har kommittén ansett, att af de ökade fordringar, som sålunda ställdes å verkens personal, äfven i allmänhet be-tingades en skälig förhöjning af de enligt nu gällande lönestater till denna personal utgående aflöningsbelopp. Af verkställd utredning

rörande prisförhållandena i landet torde, enligt kommitténs åsikt, otvetydigt framgå, att särskildt i hufvudstaden lefnadskostnaderna, såväl hvad anginge bostadshyror som ock i vissa andra hänseenden, afsevärdt stigit efter tiden för senaste allmänna lönereglering. I Riksdagens år 1901 fattade samt därefter årligen förnyade beslut om beviljande af dyrtidstillägg låge ju äfven ett erkännande däraf, att åtminstone för en mängd löntagare de enligt gällande lönestater utgående aflöningar icke under nu rådande prisförhållanden täckte de nödiga lefnadskostnaderna; och då intet tydde på, att, i stort sedt, under den närmare framtiden skulle vara att förvänta någon väsentlig ändring till det bättre i nämnda prisförhållanden, måste äfven därtill tagas hänsyn vid den nu ifrågasatta regleringen. Därvid torde ej heller böra lämnas obeaktad den af Riksdagen uttalade uppfattningen, att civila tjänsteinnehafvare borde åläggas att själfva bidra till sin pensionering, i hvilket afseende nu ock till pröfning föreläge ett kommittéförslag.

En skälig förhöjning af de enligt nu gällande lönestater för de centrala ämbetsverken utgående aflöningsbelopp har kommittén alltså funnit vara i allmänhet af förhållandena påkallad. I fråga om den lämpligaste formen för denna förhöjning, hvarutinnan skiljaktiga förslag af ämbetsverken framlagts, har kommittén emellertid ansett, att någon ny aflämnings titel icke borde föreslås, utan aflöningarna, med bibehållande af nu gällande aflöningssystem, fördelas å lön, tjänstgöringspenningar och, i förekommande fall, ålderstillägg. Med afseende å måttet af löneförbättringen har det synts kommittén uppenbart, att, hvad de tre allmänna tjänstemannagrader inom de centrala ämbetsverken anginge, för de lägsta tjänstemännen kräfdes en starkare aflöningstillökning än för de högre. I enlighet härmed har kommittén (del I sid. 132) ansett, att för de normala lönegraderna inom dessa ämbetsverk borde bestämmas följande *aflöningssatser såsom slutaflöning*, nämligen för: generaldirektör 10,000 kronor, tjänsteman i tredje lönegraden 7,600 kronor, tjänsteman i andra lönegraden 6,300 kronor och tjänsteman i första lönegraden 5,000 kronor samt förste vaktmästare 1,400 kronor och vaktmästare 1,200 kronor.

Af kammarkollegii personal borde, enligt kommitténs åsikt, verkets chef hänföras till högsta normalgraden, kammarråden till tredje, advokatfiskalen och arkivarien till andra samt registratorn, notarierna och den arkivtjänsteman, som efter kommitténs förslag skulle ersätta den nuvarande aktuarien, till första graden, likasom vaktbetjante till normalgraderna inom deras grupp. Kommittén (del II sid. 127—129) har i enlighet härmed för de sålunda angifna ämbets- och tjänstemännen samt

vaktbetjante inom kollegium föreslagit ofvan omförmälda, mot de olika graderna svarande aflöningsatser.

Frågan om en allmän reglering af de civila aflöningsförhållandena är helt naturligt en fråga af ingripande betydelse, icke blott därför att den inverkar på lefnadsomständigheterna för en ganska talrik klass af medborgare, utan äfven därför att statsregleringen i väsentlig mån däraf beröres. Det kan ur sistnämnda synpunkt icke väcka någon som helst förvåning, att ämbets- och tjänstemännens anspråk på allmän löneförhöjning icke genast vinna tillmötesgående af dem, som förfoga öfver statens tillgångar.

Man har understundom sökt bryta udden af dylika anspråk genom att — under jämförelse med enskilda löntagares ställning till deras principaler — hänvisa på fördelen för statens tjänstemän af det på fullmakten grundade orubbade bibehållandet vid tjänsten, icke blott så länge den därtill utnämnde fullgjorde sina åligganden, utan äfven då han därifrån förhindrades af sjukdom eller ålder. Helt visst innebär en sålunda tryggad ställning en fördel, hvilken måste skattas synnerligen högt. Men »rätten till pension och den å fullmakten beroende vissheten om tjänstens bibehållande» — hvilka förmåner, särskildt pensionsrätten, emellertid långt ifrån äro främmande för de enskilda tjänsteförhållandena — köpas dock för dyrt, om staten bereder väsentligen sämre aflöningsvillkor än den enskilde arbetsgifvaren. Ty de större inkomster, en verksamhet i privat tjänst kan skänka, räcka måhända mer än väl till för att i en eller annan form skaffa försäkring mot tjänstens förlust eller mot oförmåga att under längre eller kortare tid uppehålla tjänsten.

Att med vårt lands storartade ekonomiska utveckling under senare årtionden funktionärer inom åtskilliga yrkesgrenar utanför statstjänsten kunnat i befattningar, som icke kräft större begåfning eller insikter än många till statsförvaltningen hörande sysslor, bereda sig ojämförligt rikligare utkomst än civila ämbets- och tjänstemän, är väl bekant. Kommer detta förhållande att under någon längre tid fortfara, lär ej kunna betvivlas, att under den täflan mellan staten och den enskilda arbetsgifvaren om dugande förmågor, som allt tydligare framträder, denne senare skall draga till sig de mest framstående krafterna. Härvid bör tillika uppmärksammas, att de förmåner af mera immateriell natur, som mången ansett vara förbundna med statstjänsten, i vår tid synas vara icke lika högt värderade som fordom, under det att obenägenheten

mot allt för stora inskränkningar i den personliga friheten och själfbestämningsrätten är inom alla samhällslager starkt framträdande.

Med hänsyn till de många viktiga statsämbeten, för hvilkas behöriga skötande fordras ej ringa förstudier och duglighet, lär det ej vara för staten likgiltigt, om aflöningsförhållanden och andra med den civila statstjänsten förenade omständigheter för män med framstående förmåga samt själfständighet och redbarhet innefatta tillräcklig lockelse att ägna sig åt sådan tjänst, eller om de snarare verka i motsatt riktning. Huru än statstjänarens villkor te sig, skall förmodligen aldrig någon brist på tjänstemannaadepter blifva rådande, men nog kan under otillfredsställande förhållanden kompetensen särskildt hos de högre befattningshafvandena komma att visa sig i mer än ett afseende bristfällig.

Då nuvarande aflöningar, såsom allmänt erkännes, äro otillräckliga för att därmed bestrida de ökade lefnadskostnader, som efter tiden för löneförmånernas bestämmande inträdt icke blott till följd af en högst väsentlig, varaktig stegring i priset på de flesta förnödenheter utan äfven med anledning af en allmän stegring i fordringarna på lifvet, måste det så väl med hänsyn till statens egen fördel vara af vikt, som af billighetsskäl kunna förväntas, att aflöningen till de civila ämbets- och tjänstemännen bestämmes på ett sätt, som verkligen undanröjer rådande missförhållanden i afseende å deras lefnadsställning.

Det synes emellertid kollegium, som om kommittén icke tillräckligt beaktat den ekonomiska förlägenhet, i hvilken åtskilliga statens löntagare kommit, när den framlagt sitt förslag till lönereglering. Åtminstone har kommittén ej i första hand tagit hänsyn härtill. Ty såsom hufvudmotiv för »en skäligen förhöjning» af utgående aflöningsbelopp hafva angifvits de skärpta bestämmelserna i afseende å förening med ordinarie statstjänst af andra befattningar eller uppdrag samt utsträckningen af den dagliga tjänstgöringstiden. Däremot har betydelse endast i andra rummet tillerkänts de stegrade lefnadskostnaderna, beträffande hvilka kommittén anmärkt, att, då intet tydde på någon väsentlig ändring till det bättre i nu rådande prisförhållanden, »måste äfven härtill tagas hänsyn vid den nu ifrågasatta regleringen».

I fråga om de af kommittén föreslagna aflöningssatser för kollegii personal har den ledamot af kammarkollegium, som deltagit i kommitténs öfverläggningar, yttrat den mening, att det kunde ifrågasättas, om icke ensamt med anledning af de ökade fordringarna å ämbetsverkets personal borde påkallas lönernas höjande, hvad anginge första gradens tjänstemän, till den nivå, vid hvilken kommittén ansett desamma böra stanna, samt för andra och tredje gradens tjänstemän

ännu något mera; äfvensom vidare, om icke jämväl för verkets chef ur denna synpunkt aflöningen borde sättas högre än kommitténs förslag innebure. I allt fall och då därutöfver, på sätt ock af kommittén iakttagits, hänsyn måste tagas till de stegrade lefnadskostnaderna och i öfrigt till löntagarnes sannolika skyldighet att inom kort få vidkännas bidrag till egen pensionering, kunde de af kommittén föreslagna aflöningssatser enligt denne ledamots mening icke anses hålla måttet.

Med instämmande häruti tillåter sig kollegium erinra därom, att, enligt pensionskommitténs den 7 november 1902 afgifna betänkande, den årliga pensionsafgiften för egen pension skulle inom de centrala ämbetsverken högst blifva: för president och generaldirektör 360 kronor samt för tjänsteman i tredje lönegraden 250 kronor, i andra graden 160 kronor och i första 84 kronor. Om således den af kommittén för ett kammarrådsämbete föreslagna aflöning jämte ålderstillägg — tillhoppa 7,600 kronor — minskas med den tilltänkta nya pensionsafgiften för tredje gradens tjänsteman — 250 kronor — skulle en sådan tjänsteman komma i sämre ställning, än som genom den nuvarande aflöningen med dyrtidstillägg beredts honom, i det att han finge tillgodonjuta allenast 7,350 kronor i stället för nu utgående 7,500 kronor. Resultatet af den definitiva löne regleringen blefve alltså i detta fall en löne försämring. En liknande anmärkning drabbar emellertid icke de föreslagna aflöningarna för befattningshafvande i andra och första lönegraden, ej heller för vaktbetjäntpersonalen.

I likhet med kammarkollegii representant inom kommittén anser äfven kollegium, att de af ämbetsverket i dess underdåniga utlåtande med anledning af nådiga cirkuläret den 25 oktober 1901 i främsta rummet föreslagna lönesatser, i någon obetydlig mån förhöjda för första gradens tjänstemän, icke skulle vara öfverdrifna. En mindre jämkning i aflöningsbeloppens fördelning å särskilda titlar, till närmare öfverensstämmelse med kommitténs förslag, torde dock vara lämplig, hvarförutom kollegium upptagit de af kommittén föreslagna högre aflöningsbeloppen för vaktbetjäntpersonalen.

Hvad kommittén i sammanhang med frågan om aflöningsförmånerna anført och föreslagit angående pensionsbelopp torde ej nu utgöra föremål för kollegii utlåtande.

Kollegium, som på grund af hvad ofvan blifvit anfördt i hufvudsak afstyrker bifall till kommitténs förslag om reglering af aflöningen för kammarkollegium, tillåter sig i underdånighet hemställa, att, med ändring af nu gällande lönestat för kollegium, aflöningen må bestämmas för:

presidenten till 7,600 kronor såsom lön, 2,700 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 1,200 kronor såsom hyresbidrag, eller tillhopa 11,500 kronor;

ledamot i kollegium till 4,600 kronor såsom lön, 2,400 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 800 kronor såsom hyresbidrag, eller tillhopa 7,800 kronor, med bibehållande tillika af det nu medgifna ålders-tillägget till lönen å 600 kronor efter fem års tjänstgöring;

tjänsteman i andra graden till 3,500 kronor såsom lön, 1,800 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 300 kronor såsom hyresbidrag, eller tillsammans 5,600 kronor, samt därutöfver fortfarande två ålderstillägg till lönen, hvartdera å 500 kronor, efter respektive fem och tio års tjänstgöring;

tjänsteman i första graden till 2,300 kronor såsom lön, 1,500 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 400 kronor såsom hyresbidrag, eller tillsammans 4,200 kronor, med likaledes två ålderstillägg till lönen, hvartdera å 500 kronor, efter respektive fem och tio års tjänstgöring;

förste vaktmästaren till 850 kronor såsom lön, 300 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 250 kronor såsom hyresbidrag, eller sammanlagdt 1,400 kronor; och

en hvar af öfriga vaktmästare till 600 kronor såsom lön, 300 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 200 kronor såsom hyresbidrag, eller sammanlagdt 1,100 kronor, med ett ålderstillägg till lönen å 100 kronor efter fem års tjänstgöring.

Mot kommitténs hemställan (del II sid. 131) att advokatfiskalen i kammarkollegium icke vidare må åtnjuta provision å medel, som genom hans ämbetsåtgärd tillflyta kronan, har den ledamot af kollegium, hvilken deltagit i kommitténs öfverläggningar, gjort åtskilliga erinringar. Under åberopande häraf och i hufvudsaklig öfverensstämmelse med denne ledamots i ämnet framställda förslag, får kollegium i underdånighet hemställa, huruvida det icke skulle täckas Eders Kungl. Maj:t medgifva, att *advokatfiskalens aktoratsarfvode* må för hvarje år beräknas till tio procent, intill dess det uppgått till femhundra kronor, och därefter till allenast fem procent, dock att arfvodet icke något år må öfverskrida åttahundra kronor.

För närvarande äro inom kammarkollegium anställda tio amanuenser. Med hänsyn till den ifrågasatta begränsningen i viss mån af kollegii arbetsbörda äfvensom till utsträckningen af arbetstiden för amanuenserna samt med iakttagande af de utaf kommittén föreslagna för-

enklingar i formerna för ärendenas behandling, torde antalet amanuenser kunna inskränkas till åtta, hvilkas tjänstgöring borde ordnas, likasom aflöningen till dem bestämmas, i öfverensstämmelse med de af kommittén (del II sid. 132—134) angifna grunder. Till *arfvoden åt de åtta amanuenserna* skulle, därest de för generalpoststyrelsens och telegrafstyrelsens amanuenser fastställda belopp blefve gällande äfven för kollegii, erfordras högst 1,800 kronor för hvarje amanuens, eller således tillhoppa högst 14,400 kronor.

Såsom *vikariatsersättning* under semesterledighet skulle komma att åtgå ett belopp af 3,250 kronor, för den händelse tjänstgöringspenningarna för en hvar af sex tjänstemän i tredje lönegraden, för en hvar af två i andra graden och för en hvar af åtta i första graden bestämdes till de af kommittén och kollegium sammanstämmande föreslagna belopp af respektive 2,400, 1,800 och 1,500 kronor samt semesterledigheten, såsom för närvarande, beräknades till en och en half månad för tjänstemän i tredje och andra graderna äfvensom till en månad för öfriga tjänstemän.

Af de 23,600 kronor, som enligt den för kammarkollegium nu gällande stat utgöra anslag till vikariatsersättning, renskrifnings- och tryckningskostnad, arfvoden åt amanuenser och flitpenningar, skulle, sedan 14,400 kronor reserverats till arfvoden åt amanuenser och 3,250 kronor till vikariatsersättning, återstå 5,950 kronor till bestridande af utgifterna för de öfriga ändamålen. Visserligen hafva i sådant afseende under senare åren utbetalts icke oväsentligt högre belopp; så t. ex. år 1903 för renskrifning 2,470 kronor 90 öre och i flitpenningar 5,457 kronor 43 öre, tillhoppa 7,928 kronor 33 öre, eller således 1,978 kronor 33 öre mera än förenämnda återstod 5,950 kronor. Men då alla åtta amanuensarfvodena icke torde böra sättas till högsta beloppet, 1,800 kronor, och det får antagas, att minskning för framtiden skall inträda i *utgifterna såväl för renskrifning och tryckning som för flitpenningar*, har kollegium trott, att nu ifrågavarande anslag skulle kunna begränsas till sitt nuvarande belopp 23,600 kronor. Däremot kan kollegium ej biträda kommitténs hemställan, att detsamma skulle nedsättas till 20,000 kronor (del II sid. 135).

I enlighet med hvad kollegium här ofvan under denna afdelning i underdånighet anfört och föreslagit beträffande aflöningar och andra utgifter, skulle alltså staten för kammarkollegium (bilaga litt. A) sluta på en summa af 133,600 kronor förutom hvad som kan åtgå till ålders-tillägg. Den nuvarande staten uppgår till 122,100 kronor förutom ålders- och dyrtidstillägg.

Slutligen tillåter sig kollegium i underdånighet erinra, huruledes Eders Kungl. Maj:t den 18 december 1903 förordnat, att vid inträffande ledighet af sådan tjänst inom kammarkollegium, som af kollegium tillsättes, utnämning af ny tjänsteman icke må äga rum, utan att kollegium förut inhämtat Eders Kungl. Maj:ts beslut, huruvida tjänsten skall tillsättas annorledes än medelst förordnande tillsvidare. Äfven om befattning af angifven beskaffenhet, hvilken härefter blifver ledig, icke varder försedd med ordinarie innehafvare, lär dock få antagas, att tjänster, hvilka äro föreslagna till indragning, skola vid tiden för regleringens genomförande innehafvas af personer, hvilkas välgrundade anspråk att ej mista sina löner måste tillfredsställas. Det torde, såsom ock kommittén (del II sid. 137) framhållit, blifva nödigt att öfverflytta dylika befattningshafvande å *öfvergångsstat*, med de aflöningar, till hvilka innehafvande fullmakter berättiga, samt med tjänstgöringsskyldighet efter kollegii bepröfvande.

Remissakten återställes och bifogas tillika protokollsutdrag, innefattande under ärendets handläggning hos kollegium uttalade särskilda meningar.

Stockholm den 29 april 1904.

Underdånigst:

H. WIKBLAD.

KARL RYDIN.

Föredragande.

EDV. ÅBERGH.

G. THULIN.

HJ. NEHRMAN.

A. BJÖRKMAN.

VILHELM DYBERG.

T. Sternhoff.

Förslag till *stat* för
kammarkollegium
att tillämpas från och med år

	K r o n o r				
	Lön.	Tjänst- görings- pennin- gar.	Hyres- bidrag.	Summa.	
1 president.....	7,600	2,700	1,200	11,500	
1 kammarråd.....	4,600	2,400	800	7,800) Efter fem år kan lönen höjas med 600 kronor.
5 d:o	23,000	12,000	4,000	39,000	
1 advokatfiskal	3,500	1,800	300	5,600) Efter fem år kan lönen höjas med 500 kronor och efter ytter- ligare fem år likaledes med 500 kronor.
1 arkivarie.....	3,500	1,800	300	5,600	
1 tjänsteman i 1:a lönegraden	2,300	1,500	400	4,200) Efter fem år kan lönen höjas med 500 kronor och efter ytter- ligare fem år likaledes med 500 kronor.
7 d:o i d:o	16,100	10,500	2,800	29,400	
1 förste vaktmästare	850	300	250	1,400	
1 vaktmästare	600	300	200	1,100) Efter fem år kan lönen höjas med 100 kronor.
4 d:o	2,400	1,200	800	4,400	
Anslag till vikariats- ersättning, renskrif- nings- och tryck- ningskostnad, arf- voden åt amanuen- ser och flitpenningar				23,600	
Summa				133,600	

*Utdrag af Kungl. Maj:ts och Rikets kammarkollegii protokoll,
hållet i Stockholm den 29 april 1904.*

Närvarande:

Herr presidenten m. m. WIKBLAD,
Herrar kammarråden m. m. RYDIN,
ÅBERGH,
THULIN,
NEHRMAN,
BJÖRKMAN och
DYBERG.

S. D. Herr kammarrådet Rydin fortsatte och afslutade föredragningen af det den 15 och den 22 innevarande april månad förekomna ärende angående särskilda kommitterades den 18 november 1903 afgifna betänkande rörande reglering af löneförhållanden m. m. vid kammarkollegium; och beslöts underdånigt utlåtande till Kungl. Maj:t af innehåll, som registraturet utvisar.

Från beslutet skiljaktiga meningar uttalades af herrar kammarråden Nehrman och Thulin, hvilka yttrade:

Herr kammarrådet Nehrman:

»I fråga om afskiljandet från kollegii ämbetsbefattning af *besvärsmålen rörande kommunikationsväsendet* (kommitténs betänkande, del II, sid. 21—27) bör, enligt min tanke, hvarken ur allmän principiell synpunkt eller med afseende å beskaffenheten af dessa mål, hvilka, numera

åtminstone, icke kunna sägas sammanhöra med kollegii uppgifter i öfrigt, hinder möta för den af kommittén föreslagna anordningen att låta dessa mål fullföljas omedelbart från länsstyrelserna till Kungl. Maj:t. Huruvida åter med hänsyn till arbetsbördan hos statsrådet och särskildt statsrådsberedningen förslaget må vara utförbart eller ej är en fråga, som jag anser icke tillhöra kungl. kollegii bedömande. I allt fall kan man nog, med stöd af Riksdagens skrifvelse den 28 april 1903 i fråga om inrättande af en administrativ högsta domstol — hvilken skrifvelse, i förbigående sagdt, synes mig ingalunda gifva anvisning på, att instanserna i administrativa besvärsmål skola vara lika många som i de vanliga rättegångsärendena — med tämligen stor visshet antaga, att inom en nära framtid sådana anordningar skola af statsmakterna vidtagas, att det skäl, som för närvarande förmenas utgöra ett oöfverstigligt hinder för realiserandet af ifrågavarande förslag, ganska snart skall hafva förlorat sin giltighet.

Då jag sålunda och med afseende i öfrigt å hvad kommittén till stöd för sitt förslag anfört biträder samma förslag, anser jag nödigt på samma gång framhålla, hvad kommittén väl icke uttryckligen utsagt men utan tvifvel afsett och jag själf, såsom representant för kungl. kollegium hos kommittén, åsyftat, nämligen att förslaget jämväl skall innebära befrielse för kungl. kollegium från skyldighet att på remiss afgifva underdåniga utlåtanden i här ifrågavarande besvärsmål, fränset de ganska sällsynta fall, då fråga i sådana mål kan vara om något kameralt förhållande, som tarfvar undersökning och belysning. Likasom, med afseende härå, förslagets rubrik: »upphörande af kammarkollegii befattning, såsom mellaninstans, med vissa besvärsmål» kommit att blifva något missvisande, torde också kommitténs hemställan (sid. 26, 27) »att kammarkollegium befrias från att *pröfva och afgöra* följande besvärsmål» etc. böra utvidgas därhän, att kungl. kollegium befrias från all annan befattning med samma mål än att undantagsvis, i särskilda fall, då Kungl. Maj:t med afseende å särskilda kamerala förhållanden kan finna nödigt inhämta kungl. kollegii underdåniga utlåtanden i sådana mål, afgifva dylika utlåtanden.

Enahanda erinran gäller jämväl kommitténs förslag om upphörande af kungl. kollegii befattning med pröfning och afgörande af *besvärsmål rörande frågor om allmänna byggnader å landet m. fl.* (del II, sid. 27—31).

Med afseende å hvad kungl. kollegium anfört rörande kommitténs förslag till förenkling genom *besvärsmåls afgörande af kungl. kollegium såsom sista instans* hemställer jag, att, med upphörande af kungl. kollegii befattning *såsom mellaninstans* med här afsedda besvärsmål, de-

samma må förklaras skola fullföljas omedelbart från länsstyrelserna till Kungl. Maj:t, men att kungl. kollegii underdåniga utlåtanden i slika besvärssaker alltid skola inhämtas.

Härförutom tillåter jag mig emellertid ifrågasätta, hvad ock inom kommittén framkastats, nämligen att mål om åborätt till hemman och lägenheter af krononatur, där fråga är om företräde till sådan åborätt, lämpligen borde öfverlämnas till de allmänna domstolarne.

Under förutsättning att, såsom kommitténs förslag innebär, kungl. kollegium genom afskiljandet från dess befattning af det stora flertalet besvärsmål i hufvudsak skulle förlora sin karaktär af administrativ domstol, kan jag icke finna anledning till bibehållande för ämbetsverket af *den kollegiala formen för ärendenas föredragning och afgörande* i vidare mån än kommittén (del II sid. 87, 88) hemställt; dock att, för den händelse kungl. kollegium skulle ombetros att i sista instans afgöra vissa besvärsmål, det lärer blifva nödigt stadga, att i behandlingen och afgörandet af dessa besvärsmål skola deltaga, förutom chefen, kungl. kollegii samtliga ledamöter.

Hvad beträffar de mål, hvilkas hänskjutande till afgörande i plenum skulle ankomma på chefen, torde det emellertid nog komma att inträffa, att hvad kommittén härutinnan enligt motiveringen (sid. 86) afsett såsom undantag i själfva verket lika mycket eller till och med mera varder regel, då nämligen denna grupp af mål utan gensägelse kommer att representera den drygaste delen af kungl. kollegii arbete. Gränsen för chefs befogenhet i ifrågavarande hänseende kan ju dock i alla fall icke gärna bestämmas på annat sätt än att den lämnas beroende på hans egen uppfattning om målens större eller mindre vikt; och då denna min mening icke motsäges af formuleringen i kommitténs hemställan i denna punkt (sid. 87), är därvid å min sida intet vidare att erinra.

Kommitténs hemställan (del II, sid. 89, 90), att åt *chefen* i kungl. kollegium må öfverlämnas att *själf föredraga befordringsfrågor inom verket m. m.* ansér jag, i betraktande af den ej ringa betydelsen för verkets arbete af ett personligt samband mellan chefen och den underlydande personalen, vara förtjänt af bifall. Någon olägenhet af den art, kollegium berört, eller eljest någon otjänlighet vid en sådan anordning kan jag för min del icke finna.

Likasom jag anslutit mig till kommitténs förslag om inskränkning i användningen af den kollegiala formen för ärendenas föredragning och afgörande i kungl. kollegium, biträder jag kommitténs i samband därmed gjorda hemställan (del II, sid. 91) att, för vissa uppgifna fall,

äldste tjänstgörande ledamoten skall, därest icke annorlunda af Kungl. Maj:t förordnas, inträda i utöfningen af chefens åligganden.

Beträffande den af kommittén för de centrala ämbetsverken i allmänhet (del I, sid. 124) och jämväl för kungl. kollegium (del II, sid. 94) föreslagna bestämmelse om *utsträckning i arbetstiden* återopas hvad jag i mitt yttrande till kommitténs protokoll (del II, sid. 153, 154) därutinnan anført. Emellertid anser jag mig böra på samma gång betona, hvad af mitt yttrande jämväl i viss mån torde framgå, nämligen att, då jag under öfverläggningarna hos kommittén icke velat ställa mig afvisande mot kommitténs förslag i denna del, såvidt kollegium angår, denna min ståndpunkt alldeles icke betingats af någon uppfattning om, att den föreslagna anordningen skulle för kungl. kollegium, mera än för något annat ämbetsverk, påkallas af själfva arbetets beskaffenhet.

Detta är så långt ifrån förhållandet, att jag — ur jämlikhetens synpunkt — äfven för min del afstyrker meddelande för kungl. kollegium af den föreslagna bestämmelsen, för så vidt därigenom kungl. kollegii personal i förevarande hänseende skulle komma att underkastas strängare villkor än som komma att gälla för något som helst annat ämbetsverk, som med hänsyn till göromålens beskaffenhet kan med kungl. kollegium jämnställas.

Det af kommittén såväl i allmänhet (del I, sid. 110) som jämväl för kungl. kollegii personal (del II, sid. 96) föreslagna *villkor i afseende å förening med ordinarie befattning af vissa enskilda uppdrag eller befattningar* bör enligt min mening ställas i nära samband med frågan om aflöningsatsernas storlek. Varda dessa senare så tilltagna, att de fylla alla skäliga anspråk, finner jag kommitténs förslag i nu afsedda del icke på något sätt öfverskrida billighetens gränser eller i öfrigt otjänligt. Brister återigen nämnda förutsättning, måste staten utan tvifvel lämna sina tjänstemän en viss större frihet att ägna sig åt ifrågasvarande bestyr under förbehåll att de icke verka mera ogynnsamt eller rent af hinderligt för statstjänsten, och torde till kontroll därom ett förfaringssätt sådant som det af kungl. kollegium föreslagna då vara det lämpligaste.

Hvad angår *kommitténs förslag till organisation af kungl. kollegium*, så och då jag anslutit mig till förslaget om afskiljande från kungl. kollegii befattning särskildt af besvärsmålen rörande kommunikationsväsendet, har jag äfven varit med kommittén ense om att föreslå en minskning af kungl. kollegii arbetskrafter, jämväl hvad beträffar *ledamöternas* antal, hvarvid jag äfven tagit i betraktande resultatet af de utaf kommittén förordade förenklingsåtgärder. Hos kommittén har jag

emellertid uttalat betänkligheter mot en så stark reduktion af ledamots-antalet som från sex till tre och endast med tvekan biträdt förslaget därom. Med afseende å hvad kungl. kollegium nu närmare anført rörande arbetet med de nya prästlöneregleringarna och hvad därmed äger sammanhang — hvilket arbete synes blifva af mera permanent än öfvergående beskaffenhet — och då jämväl, efter hvad man nu har anledning antaga, det nya jordeboksverket med ty åtföljande drygt och långvarigt arbete lär vara oundgängligt, hvarförutom, på sätt kungl. kollegium framhållit, målens antal hos kungl. kollegium visar tendens till ökning, en ökning, som synes i det hela komma att mera drabba sådana klasser af mål, som äfven efter kommitténs förslag skulle hos kungl. kollegium kvarstanna, än dem, som enligt samma förslag skulle frångå kollegium, finner jag mig föranlåten så till vida frånträda kommitténs förslag (del II, sid. 111) att jag under de af kommittén antagna förutsättningar tillstyrker, att antalet ledamöter i kollegium åtminstone för närvarande må bestämmas till *fyra*. I betraktande af nyss anförda omständigheter torde man utan fara för misstag kunna påstå, att det arbete, som då skulle komma att påhvila en hvar af ledamöterna, hvarken kvantitativt eller kvalitativt skulle blifva mindre än nu, utan tvärtom större. Af den sålunda föreslagna anordningen skulle visserligen följa, att jämväl byråerna inom verket blefve fyra i stället för tre, men någon ökning i antalet notarier sådant det af kommittén och kungl. kollegium sammanstämmande föreslagits, nämligen sex, torde ej behövas, då antalet dylika tjänstemän lika litet som för närvarande i afseende å de särskilda rotlarne behöfver vara detsamma på hvarje byrå. Om ärendenas fördelning mellan de fyra byråerna anser jag mig ej i sakens närvarande skick behöfva afgifva något förslag, likasom jag i afseende å kommitténs utkast till indelning på tre byråer endast vill erinra, hurusom detsamma, på sätt ock kommittén själf antagit, nog torde behöfva undergå åtskilliga jämkningar.

Vidkommande *aktuarietjänsten* rör sig meningsskiljaktigheten mellan kommittén och kungl. kollegium egentligen om frågan, huruvida aktuariens bestyr med granskning af jordeboksförändringsextrakten och anteckningarna i jordeboken skola fortfarande åligga honom eller ej, och vidare, i hvad mån tjänsten skall kunna tillgodogöras för arkivintresset med hänsikt äfven till kammararkivets kraf på ökade arbetskrafter. Den senare frågan beror enligt min tanke alldeles af svaret på den förra. Skola de nyssnämnda bestyren, af hvilka det med anteckningarna i jordeboken nu lär taga en stor del af aktuariens tid

i anspråk, framgent påhvila honom jämte öfriga enligt instruktionen honom nu tillhörande göromål, medgifver jag gärna, att, såsom kungl. kollegium velat göra gällande, aktuarietjänsten såsom sådan icke kan undvaras. Men i likhet med kommittén håller jag före, att extraktgranskningen och anteckningarna i jordeboken böra fullgöras af personalen å den byrå, som enligt kommitténs förslag skulle hafva vården om jordeboksväsendet och dit dessa bestyr enligt sakens natur lämpligast skulle höra. Hvad därefter återstår af aktuariens åligganden kan enligt min uppfattning icke utfylla hans arbetsdag i så hög grad, att icke afsevärd tid bör kunna blifva honom öfrig för arkivaliska undersökningar och utredningar. Härtill skulle han finna ännu mera tid i händelse af en sådan utsträckning i arbetstiden, som kommittén tänkt sig, och om därjämte, såsom gärna kan antagas, aktuarien, till hvars biträde ingen särskild amanuensbefattning skulle anslås, till aktuarieregistrets förande kunde påräkna hjälp af andra e. o. tjänstemän under hans kontroll. För min del ser jag då intet hinder, att aktuarien, efter någon lämplig arbetsfördelning i detta afseende mellan honom och kammararkivarien, skulle kunna, låt vara i begränsad omfattning men ändock alltid till lättnad för den sistnämnde, åläggas att för kungl. kollegii räkning utföra äfven sådana undersökningar, som beröra kammararkivets handlingar, lika väl som arkivarien hittills, åtminstone i senare tid, plägat vid de undersökningar, som åligga honom, rådfråga såväl jordeböcker som andra handlingar å aktuariiekontoret. Att vid nu angifna anordning aktuarien skulle nödgas ofta, dock väl icke dagligen, uppehålla sig utom sin egen tjänstelokal under någon del af arbetstiden, förbiser jag icke, men om den bestämmelse träffas, att han under någon viss lämplig del, till exempel hälften af förmiddagen, alltid skall vara därstädes tillgänglig, synes detta böra blifva fullt tillräckligt. Hvad beträffar aktuariens förhållande till kammararkivarien, har jag icke, lika litet som jag tror kommittén, afsett, att aktuarien eller, såsom han skulle benämnas, den biträdande arkivarien skulle stå under kammararkivariens förmanskap, utan skulle han bedriva sina undersökningar, äfven såvidt de skulle afse kammararkivets handlingar, fullt själfständigt.

Under åberopande häraf tillstyrker jag bifall till kommitténs hemställan (del II, sid. 117) i förevarande del.

I likhet med kommittén beräknar jag antalet amanuenser hos kungl. kollegium till endast sex och anser i följd däraf *anslaget till vikariatersättning m. m.* kunna nedsättas till det af kommittén föreslagna beloppet, 20,000 kronor. Visserligen skulle någon ökning i vikariats-

ersättningen i följd af mitt förslag om ett fjärde kammarråd blifva nödig, men å andra sidan torde besparingar i renskrifningskostnad m. m. kunna antagas till ett något större belopp än kommittén afsett, så att berörda ökning häraf skulle uppvägas.

Då jag i öfrigt biträder kollegii förslag rörande *staten för kollegium* utom för så vidt angår kammarrådens antal, som af mig ansetts böra minskas från sex till fyra, skulle, under sålunda angifna förutsättningar slutsiffran för nämnda stat enligt min beräkning blifva 113,200 kronor.»

Herr kammarrådet Thulin:

»Beträffande det ökade arbete, som för uppgörande af nya prästlöneregleringar kommer att åläggas kungl. kollegium, har kungl. kollegium anfört, att, så vidt nu kunde bedömas, det ingalunda vore af »öfvergående beskaffenhet», utan måste »läggas till grund för beräkningen af behofvet utaf de ordinarie arbetskrafterna hos kollegium». Hvad sålunda anförts om prästlöneregleringarna gäller efter min uppfattning i lika hög grad om arbetet med nya jordeböcker, särskildt om dessa, såsom numera ifrågasatt blifvit, skola erhålla sådan fullständighet med hänsyn till upprättandet af nya fastighetsböcker, att de upptaga ej endast för sig bestående, under särskilda nummer upptagna enheter, utan äfven hvarje genom hemmansklyfning, ägostyckning eller jordafsöndring från en dylik enhet i behörig ordning afskild del, och sålunda ständigt måste kompletteras allt eftersom jordstyckningen fortgår.

Hvad beträffar den af kommittén, sid. 44—46, lämnade förteckning på de ärenden, hvilka fortfarande skulle tillkomma kungl. kollegii handläggning, anser jag, att kungl. kollegium bort uttryckligen framhålla, att densamma, vid utarbetande af ny instruktion för kungl. kollegium, måste, äfven i de delar, i fråga om hvilka särskild anmärkning ej nu framställts af kungl. kollegium, i väsentliga punkter omarbetas till så väl innehåll som form.

Med afseende å hvad kungl. kollegium anfört rörande kommitténs förslag till förenkling genom besvärsmåls afgörande till kungl. kollegium såsom sista instans, har kammarrådet Nehrman hemställt, att, med upphörande af kungl. kollegii befattning såsom mellaniustans med ifrågasvarande besvärsmål, desamma måtte förklaras skola fullföljas omedelbart från länsstyrelserna hos Kungl. Maj:t, men att kungl. kollegii utlåtanden i slika besvärssaker alltid skulle inhämtas. En sådan anordning synes mig beträffande ett stort antal hithörande mål, särskildt mål angående kyrkojordar, synnerligen olämplig, då den utredning, hvarå målen af-

görande egentligen grundar sig, i regel åstadkommes först hos kungl. kollegium och målen sålunda i många fall skulle komma att slutligen afgöras hos Kungl. Maj:t, utan att parterna satts i tillfälle yttra sig öfver sagda utredning.»

Som ofvan.

In fidem

T. Sternhoff.
